

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Maria-Aleksandra Paikla
LIITRÜHMA ÕPETAJATE VAJADUS ERIPEDAGOOGI POOLT PAKUTAVA TOE
JÄRELE
Magistritöö

Juhendaja: eripedagoogika lektor Pille Häidkind, PhD

Tartu 2025

Kokkuvõte

Liitühma õpetajate vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes liit- ja aiarühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele. Uuringus osales kokku 12 liitühma ja 29 aiarühma õpetajat erinevatest Eesti maakondadest. Tulemustest selgus, et õpetajate ootused eripedagoogi toetusele kokkuvõttes pigem sarnanesid kui erinesid. Aiarühma õpetajad soovivad eripedagoogi tuge enam tunnetus- ja õpioskuste valdkonnas, lapsevanema nõustamisel ning eakaaslastest eristuvate laste õpetamisel. Liitühma õpetajad soovivad abi keele ja kõne valdkonnas, lapse arengu hindamisel ning kõikides vanustes laste õpetamisel. Koostööd eripedagoogiga peavad oluliseks mõlema rühmaliigi õpetajad. Enamik küsimusi, mida õpetajad eripedagoogile sooviksid esitada, puudutasid kaasava hariduse rakendamist.

Võtmesõnad: *liitühm, lasteaed, erivajadustega laps, eripedagoog, õpetaja.*

Abstract

Multi-age kindergarten teachers' need for support from special education teacher

The purpose of this master's thesis is to identify what teachers in same-age group and multi-age group think about their need for support from special education teachers in inclusive education. There were 12 multi-age and 29 same-age kindergarten teachers from different parts of Estonia participating in the study. The results showed that the expectations of the special needs teacher were similar rather than different. The teachers in the same-age group felt that they needed support from special education teachers more in developing cognitive and learning skills, counselling parents and teaching special needs children. The teachers in the multi-age group wanted help in supporting language and speech development, assessing child's development and teaching children of all ages. Cooperation with special education teacher is considered important by teachers in both groups. Most of the questions teachers would like to ask special needs teacher were about the implementation of inclusive education.

Keywords: *multi-age group, kindergarten, child with special needs, special education teacher, teacher*

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Kaasav alusharidus.....	5
Lasteaia liitühmad.....	7
Liitühma kasutegurid ja väljakutsed.....	9
Liitühmade paiknemine.....	11
Õpetamine ja kaasamine liitühmas.....	12
Koostöö õpetajate ja eripedagoogi vahel.....	13
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	16
Metoodika.....	17
Valim.....	17
Andmekogumine.....	19
Andmeanalüüs.....	20
Tulemused.....	21
Liit- ja aiarühmade õpetajate ootused eripedagoogile.....	21
Eripedagoogi toetus seoses kaasatud erivajadustega lastega.....	24
Õpetajate küsimused eripedagoogile.....	26
Arutelu.....	28
Autorsuse kinnitus.....	32
Kasutatud allikad.....	33
Lisad.....	39
Lisa 1. Küsimustik õpetajatele.....	39
Lisa 2. Kaaskiri liitühma õpetajale.....	44
Lisa 3. Kaaskiri aiarühma õpetajale.....	45
Lisa 4. Näited koodidest ja kategooriatest.....	46

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseaduse (1992) § 37 kohaselt on kõikidel inimestel õigus kvaliteetsele haridusele. Haridus- ja Noorteameti kodulehel rõhutatakse, et hariduskorralduse eesmärgiks on kaasav haridus (Kaasav haridus, 2023). See tähendab, et ka erivajadustega lapsel on õigus saada haridust oma kodulähedases lasteaias.

Alusharidusseaduse (2024), mis hakkas kehtima 1. septembril 2025. a., kohaselt ühendatakse lapsehoiuteenus (siiani sotsiaalhoolekande osa) alushariduse süsteemiga. See tähendab, et kohalik omavalitsus peab võimaldama 1,5-3a lastel käia lastehoius ja 3-7a lastel lasteaias. Samuti ühtlustatakse alusharidus- ja üldharidussüsteemi, muutes lasteaia õpetajat abistava töötaja nimetuse abiõpetajaks (sarnaselt koolides olevaga) ja tuues alusharidusse juba koolides kasutusel olevad toe liigid - üldine, tõhustatud ja eritugi (Haridus- ja Teadusministeerium [HTM], 2024).

2022. a. seisuga on EHISes märgitud erivajadustega lapsi 31,3 % kõikidest lasteaialastest. 85,3% erivajadusega lasteaialastest käib lasteaia tavarühmades (Silm, Lepp, Kivirand, Leijen, Pedaste, Nelis, Rikanson, Sild & Kutti, 2024). Erivajadustega laps vajab lasteaias olenevalt oma erivajaduste olemusest keskkonna kohandamist (Koolieelse lasteasutuse..., 2008), sh rohkem õpetajapoolset toetust (Viigand, Arov, & Lember, 2016). Lähtuvalt erinevatest uurimustest (nt Silm *et al.*, 2024; Zabeli & Gjelij, 2020) peavad õpetajad oma ettevalmistust, toetamaks erivajadustega lapsi, kesiseks. Nad küll saavad erinevate toevajadustega laste toetamisel hakkama, kuid leiavad, et on siiski vaja end täiendada mõnes valdkonnas, sh nt kuidas erivajadustega lastega kõige tulemuslikult rühmaruumis tegeleda või neid kaasata, aga ka teadmised erinevatest teraapialiikidest. Võimaluste olemasolul saavad õpetajad nõu küsida tugispetsialistidelt, sh eripedagoogidelt, kellega koostööd tehes kindlustatakse suurema tõenäosusega lapsele tema arengust lähtuv haridus. Eestis on uuritud eripedagoogide ja lasteaiaõpetajate koostööd sobitus- või tavarühmades (Karindi & Tamm, 2019, Lellsaar, 2024).

Vähe on infot selle kohta, millist abi vajavad erivajadustega lastele tööd planeerides ja seda läbi viies liitrühmade õpetajad. Liitrühma eripäraks on tavapärasest laiem laste vanuseline koosseis. Pidev tegelemine erinevas vanuses lastega võiks tähendada, et liitrühma õpetajal on laste arengulist vanust ka erivajadustega laste puhul kergem arvestada kui tavarühma õpetajatel. Vastavalt on nähtavasti erinevad ka liitrühma õpetajate ootused eripedagoogi poolt pakutavale toele.

Kaasav alusharidus

Kaasav haridus tähendab, et kõikidele lastele on võimaldatud ligipääs heale haridusele (Agency position on..., 2023) ja lapse arengut toetatakse lähtudes tema individuaalsest potentsiaalist. Kaasavat haridust on alushariduse kontekstis defineerinud Nelis ja Pedaste (2020, lk 145) järgmiselt:

kaasavaks hariduseks nimetatakse inimõigusi arvestatavat ja heale haridusele ligipääsu võimaldavat lähenemisviisi, kus lapsed tajuvad sotsiaalset integratsiooni ja kuuluvustunnet laiemas sotsiaalses võrgustikus, hoolimata nende erivajadustest, ning kaasamine saavutatakse lapse aktiivse mõtestatud osaluse ja personaalse lähenemise kaudu lapse arengu toetamisel tema täielikku potentsiaali arvestades.

Kaasavat haridust rakendatakse üle maailma paljudes demokraatlikes riikides. Kuigi selle eesmärki ja põhimõtteid keegi kahtluse alla ei sea, näitavad uuringud probleeme seoses kaasamise ellurakendamisega. Kaasamise rakendamiseks on vaja seda mõista, seejuures on leitud, et selle elluviimine sõltub, mh õpetajate suhtumisest kaasamisse (Scanlon, Radeva, Pitsia, Maguire, & Nikolaeva, 2022). Zabeli ja Gjelaj (2020) uurisid Kosovo eelkooliõpetajate (N=10) arusaama kaasamisest. Uuringus osalenud õpetajatel olid teadmised ja kogemused kaasavast haridusest ja erivajadustega lastega töötamisest; bakalaureusekraad alushariduse erialal ning 1-30 aastane töökogemus erinevas vanuses laste õpetamisel. Läbiviidud intervjuudest selgus, et õpetajad oskavad kaasavat haridust määratleda, kuid selle rakendamisel ollakse ebakindlad. Õpetajate hinnangul on neil vähene ettevalmistus erivajadustega lastega töötamiseks. Näiteks nimetavad nad väljakutseteks erivajaduste mõiste ebaselguse, vahendite puudumist erivajaduste hindamiseks. Arenguruumi on nende sõnul ka ühtse süsteemi loomises, mis hõlmaks kvaliteetset haridust, kvalifitseeritud õpetajaid ning keskkonna kohandusi erivajadustega lastele.

Scanlon jt (2022) viisid Bulgaaria lasteaiaõpetajate (N= 922) seas läbi uurimuse, milles uuriti, kuidas lasteaiaõpetajad suhtuvad kaasavasse haridusse, millised on nende mured ja kuidas nad oma oskusi antud teemal hindavad. Elektroonilise küsitluse ja kolme mõõtmisskaala (suhtumine, mured ja enesetõhusus) tulemused näitasid, et õpetajad suhtuvad kaasamisse üldjuhul positiivselt. Tulemuste analüüsil selgus, et erinevalt Botswana õpetajatest, suhtusid Bulgaaria kogenenumad õpetajad kaasamisse vähem positiivselt. Autorid järeldasid, et see võib tuleneda eelnevatest vähestest või kehvadest kogemustest seoses erivajadustega lastega. Seevastu noorem generatsioon õpetajaid on positiivsemad, kuigi nende pedagoogiline ettevalmistus kaasamise teemal oli võrreldes vanema generatsiooniga teoreetilisem. Mida madalam on õpetaja usk oma võimetusse, seda suurem

on ka stress ning ärevus seoses erivajadustega lastega. See omakorda tähendab ebakvaliteetset õpetust ning laste teadmiste omandamine kannatab. Seepärast tulebki autorite sõnul õpetajate muredele tähelepanu pöörata, et seeläbi muuta õpetamine kvaliteetsemaks. Autorite sõnul on oluline välja tuua, et kui õpetajaid koolitada kaasamise teemal rohkem, siis ka õpetajate suhtumine kaasamisse võib paraneda.

Ka Eestis on uuritud, lasteaiaõpetajate hinnangut enda valmisolekule arendada erivajadustega lapsi kaasava hariduse raames. Ledis (2019) võttis oma uuringu sihtrühmaks lasteaia sobitus- ja tavarühmade õpetajad (N=164), kellele koostas küsimustiku. Tulemustest selgus, et õpetajad soovivad teadmisi erinevate erivajaduste olemusest ja õpetamismeetoditest, et toetada enda rühmas käivaid lapsi efektiivsemalt. Soovitusi oodatakse nii õpikeskkonna kohandamiseks kui ka sobivate õpetamisvõtete ja -meetodite kasutamiseks. Seejuures rohkem soovivad teadmisi juurde just väiksema tööstažiga õpetajad. Autor leiab, et õpetaja kutsestandardis välja toodud kompetentsid võiksid olla kõrgemad töötamiseks mh erivajadustega lastega.

Toht (2023) uuris tavarühma õpetajate (N=5) tegevusi kaasava hariduse rakendamisel. Läbiviidud intervjuudest selgus, et tavarühma õpetajad rakendavad kaasavat haridust mitmel moel, sh pakutakse lastele lisatuge (individuaalsed ülesanded, tugiisik), kohandatakse vaimset ja füüsilist keskkonda (pesade loomine, käemärkide kasutamine), kasutatakse erinevaid õppevorme (individuaaltunnid, koostegevus rühmakaaslastega). Kõige selle juures toetab õpetajaid lisapersonal (sh õpetaja abi, tugiisik jm), abiks on ka õpetajate kattuv tööaeg, mil üks õpetajatest saab õppetegevuse ajal toetada lisatuge vajavat last. Peamise kaasamise takistusena näevad õpetajad liiga suurt laste arvu rühmas, mistõttu tuge vajavad lapsed jäävad tihti tagaplaanile. Probleemina toovad õpetajad välja oma ebapiisavad teadmised erivajaduste spetsiifikast, samas valmisolek erivajadustega lastega töötamiseks on õpetajate sõnul neil olemas.

Õpetajate poolne lahendus iseenda ebakindlusele ning vähestele teadmistele oleks asutuses töötav eripedagoog, kes toetab ja nõustab nii õpetajaid kui ka lapsevanemaid (Suur, 2015). Õpetajad on nõus, et kaasava haridusega käib kaasas ka enesearendamine ja -täiendamine, mida õpetajad saavad teha tänu asutuses pakutavatele koolitustele ning iseseisvalt materjale otsides (Lellsaar, 2024). Õpetaja kutsestandardi alusel peaks õpetaja ettevalmistus sisaldama oskust õpetada mh ka erivajadustega lapsi (Trull, 2024).

2024. aastal on ilmunud kaks kõrgkooliõpikut, kus kaasavat haridust puudutatakse. Kivirand, Šuman ja Nelis (2024) on erinevatest uuringutest leidnud mitmeid õpetamisstrateegiaid, mis on rühmaruumides kasutusel, nt koostööine õpetamine ja

meeskonnatöö, mille läbiviimise viisidest antakse õpikus täpsem ülevaade. Malva (2024) kirjeldab eripedagoogidele suunatud õpikus samuti praktikaid, mis kaasamisel edukaks on osutunud.

Lasteaia liitühm

Eesti lasteaedades moodustatakse vastavalt laste vanustele ja erivajadustele erinevad rühmad.

Alates 2015. a. on liitühma koosseisu kirjeldatud järgmiselt: “Liitühmas on sõime- ja lasteaiaühma ealised lapsed.” (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999/2023, § 6, lõige 4).

Liitühma mõiste tekitab sageli segadust, sest vahemikud võivad olla erinevad.

Kirjavahetusest Haridus- ja Teadusministeeriumi õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusnõuniku K. Mölleriga (isiklik suhtlus, 27. mai 2024) selgus, et kõige väiksema vanuselise erinevusega liitühm saab olla 2-4a lastele ja maksimaalne vanusevahemik on rühmas, kus õpivad 1,5-7a (8a, kui lapsel on õppimiskohustuse algus edasi lükatud) lapsed.

Tabelis 1 on ülevaade, kuidas on võimalik moodustada liitühmi, kus saavad õppida ka erivajadustega lapsed.

Tabel 1. Sõime- ja lasteaiaaeglaste laste rühmad Eestis

<i>Rühmatüüp</i>	<i>Laste vanus; arv rühmas</i>	<i>Personal</i>	<i>Õpetajate kvalifikatsiooninõuded</i>
Liitühm	1,5-7a. (sh koolipikendusega lapsed); 18-20	Üks õpetaja, õpetajat abistav töötaja* 9-10 lapse kohta. Vajadusel logopeed ja eripedagoog või muu tugispetsialist.	Kõrgharidus, pedagoogilised kompetentsid, eesti keele oskus vastavalt keeleseaduse nõuetele (B2 või C1)
Sobitusühm	1,5-7a. (sh koolipikendusega lapsed); 1 erivajadustega laps täidab 3 lapse koha	Üks õpetaja, õpetajat abistav töötaja* kuni 8 lapse kohta. Vajadusel logopeed ja eripedagoog või muu tugispetsialist.	Kõrgharidus, pedagoogilised kompetentsid, eripedagoogilised kompetentsid,
Erirühm (sh kehapuudega laste rühm; tasandusrühm; arendusrühm, meelega laste rühm; liitpuudega laste rühm; pervasiivsete arenguhäiretega laste rühm)	1,5-7a. (sh koolipikendusega lapsed); vastavalt rühmaliigile (4-12)	Üks õpetaja, õpetajat abistav töötaja* 2-6 (sõltuvalt erivajadustest) lapse kohta. Logopeed ja/või eripedagoog koostöös 0,2-1,0 rühma kohta.	eesti keele oskus vastavalt keeleseaduse nõuetele (B2 või C1)

Märkused. * - koosseis võib olla erinev: 1) kolm õpetajat, 2) kaks õpetajat ja üks abistav töötaja või 3) üks õpetaja ja kaks abistavat töötajat (Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis, 2015; Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999/2023).

Nii eripedagoogi kui ka koolieelse lasteasutuse õpetaja tööülesandeid on kirjeldatud vastava eriala kutsestandardis (Kutsestandard. Eripedagoog..., 2024; Kutsestandard: Õpetaja..., 2024). Kutsestandardeid uurides näib, et õpetaja ja eripedagoogi töö osad on sarnased. Mõlemad uurivad ja hindavad lapse teadmisi ja oskuseid, arendavad ning toetavad lapsi, viivad läbi õppetegevusi arvestades õppekava ja laste individuaalsust, arendavad ennast professionaalselt, osalevad dokumentide koostamisel. Erinevus seisneb selles, et eripedagoog on keskendunud eakohasest arengust kõrvale kaldunud laste toetamisele ning õpetajad jagavad tähelepanu tervele rühmale. Efektivsema toe saavutamiseks koolieelses eas lapsel lähtuvalt tema individuaalsest arengust ja võimekusest, peaksid erinevad osapooled leidma võimalused koostööks. Tabelist 1 on näha, et sobitus- ja erirühma õpetajale esitatakse kõrgemad kvalifikatsiooninõuded kui liitrühma õpetajatele (Koolieelse lasteasutuse..., 2002). Eripedagoogiline kompetents tähendab, et õpetaja märkab teistest eristuvat õppijat ja koostöös tugispetsialistiga selgitab välja tema eripärad ja õpivajadused. Samuti suudab õpetaja kohandada õpikeskkonda ning kasutada õppija arengut toetavaid õpetamismeetodeid; nõustada lapsevanemaid ning kolleege õppija arengu toetamisel.

Koolieelse lasteasutuse seaduse (1999/2023) kohaselt tuleb lasteaia pidajal tagada lapsele vajadusel logopeedi ja eripedagoogi või muu tugiteenus. Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseisu (2015) määrusest tulenevalt peab lasteasutuses olema loodud üks logopeedi ametikoht 30 kõneravi vajadusega lapse kohta või teenus tuleb tellida juriidiliselt isikult või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuselt. Eripedagoogi ametikohta asutuse üldteenindamiseks määruse alusel ette nähtud ei ole. Samas statistika alusel on eripedagoogide arv lasteaedades viimase viie aasta jooksul oluliselt kasvanud (Haridus- ja Teadusministeerium [HTM], 2023; Haridussilm, 2023).

Eripedagoogide arvu kasv lasteaedades võib ühest küljest sõltuda sellest, et erivajadustega laste arv on suurenenud. Teiselt poolt on erivajadustega lapsed suuremal määral kaasatud tavarühmadesse, juurde on loodud sobitusrühmi, ning see tähendab, et ka eripedagoogide tuge on vaja rohkemate rühmade juures (HTM, 2023).

Alushariduse uuringust (Lang, Sandre, Kallaste & Sõmer, 2021) lähtudes antakse mitmeid soovitusi, et toetada erivajadustega laste kaasamist. Rohkem kui pooltes kohalikes omavalitsustes on vajadus täiendavate logopeedide ja eripedagoogide järele. Samal ajal on probleemiks väike nõudlus teenuse järele, sest erivajadustega laste arv ja nende vajadus tugiteenuste järele ühes lasteaias on allpool täiskoormust. Silm jt (2024) järgi teeb murelikuks, et laste arv sobitus- ja erirühmades on kasvanud. Kõige enam on märgitud kõneravi vajadusega lapsi nii eri-, sobitus- kui ka tavarühmades.

Liitühma kasutegurid ja väljakutsed

Sõime- ja lasteaiaühmas, kus on lapsed samaealised, planeerivad õpetajad õppetegevusi kõikidele ühtemoodi. Seevastu liitühmas on lapsed erinevates vanustes ehk erineval arengutasemel. Õpetaja töö on keerukam ja ajamahukam, sest tuleb mõelda eri vanustes laste teadmiste ja oskuste, arvestada iga lapse eripära ning neid teadmisi õpet planeerides ja organiseerides kasutada. Samas on aga lapsi liitühmas arvuliselt vähem, mis võimaldab õpetajal iga lapsega paremini arvestada.

Liitühma lasteaia saab võrrelda liitklassiga koolis (Lõbu, 2010). Käis (1931, viidatud Lõbu, 2019 j) selgitab, et õpetamine liitklassis on keeruline, kuna õpetaja peab valdama erinevaid töövõtteid, et teha õppeaine teadmised ja oskused selgeks kõikidele liidetud klasside õpilastele. Õpetaja peab seejuures arvestama erinevate klasside ainekavadega ja koostama vastavad töökavad, st planeerimine on ressursimahukam. Samuti tuleb mõelda tunni organiseerimisele - õpetaja peab suunama ühe osa õpilasi ühele tööle, et teisega samal ajal tegeleda. Sarapuu ja Viidu (2022) üheks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised kogemused on õpetajatel liitklasside õpetamisel. Positiivsena näis liitõpetajatele õpilaste suurem empaatiavõime ning oskus iseseisvamalt tegutseda (võrreldes tavaklasside õpilastega), teisest küljest on aga keeruline tempo hoidmine vajalike teemade õpetamiseks, kuna õpilaste teadmiste ja oskuste tasemed on erinevad.

Kuustemäe ja Peetsmanni (2017) poolt loodud Eesti liitklassiõpetajate kogukond (ELõk) viib läbi koolitusi, vestlusringe ja seminare, ühendades ja toetades seeläbi Eestis tegutsevaid liitklasside õpetajaid nende töös. Üleriigilisel Kihnus toimunud seminaril toodi probleemse kohana välja liitklasside õpetaja suur töökoormus, mis on tingitud üheaegselt mitme arengutaseme õpetamisega (Poldre, 2019).

Välisriikides on läbi viidud järgmisi teemakohaseid uuringuid. Ertürk-Kara (2018) uuris, millised on Türgi lasteaia ja esimese klassi õpetajate kogemused liitühma või -klassi õpetamisega. Uuringus intervjueriti 10 lasteaiaõpetajat ja 10 esimese klassi õpetajat. Selgus, et kahel lasteaiaõpetajal on liitühma õpetamisega seotud positiivne kogemus. Need õpetajad tõid välja, et nad keskenduvad rühmas rohkem mängulistele tegevustele, vähendades struktureeritud tegevuste aega. Nad leidsid, et lapsed õpivad liitühmas efektiivsemalt sotsiaalseid ja suhtlemisoskuseid. Samas ülejäänud kaheksa lasteaiaõpetajat leidsid, et tegevuste planeerimine erinevas vanuses lastele on väljakutse. Ühe õpetaja sõnul oodatakse, et ta viiks erinevaid tegevusi läbi samaaegselt. Sama uuringu esimese klassi õpetajate kogemus ei erinenud lasteaiaõpetajate omast palju. Üks õpetaja tõi välja positiivse kogemusena head koostööd vanematega, st vanemad rakendasid kodus samu tehnikaid, mida

õpetaja koolis. Samuti tõi ta positiivse aspektina välja, et lapsed õpivad liitrühmas tavapärasest varem koos tegutsema ja oma tegude eest vastutama. Ülejäänud üheksal õpetajal positiivsed kogemused puudusid. Nad tõi välja, et nooremate laste käitumine on väga erinev vanemate laste käitumisest, õppe- ja kasvatustööd on keerukas korraldada mh nooremate laste nõrgemate peenmootorika oskuste tõttu.

Sotsiaalseid oskuseid ja suhtlemist uuriti lähemalt ka Hiinas. Pikka aega kestnud ühelapsepoliitika tõttu puudus lastel nii kodus kui ka lasteaias võimalus suhelda teises eas olevate lastega. See aga mõjutab laste sotsiaalset arengut. Wu, Lin ja Ni (2021) uurisid, mil määral erineb 3-6a laste (N=170) koos tegutsemine liitrühmas ning samaealiste laste rühmas. Laste käitumist uuriti, analüüsisid 10 minutilisi videosid. Autorid püstitasid hüpoteesi, et liitrühmas käivad lapsed suhtlevad omavahel kauem ja sagedamini kui samaealiste laste rühmade lapsed. Tulemustest selgus, et liitrühmas võtab vanem laps rolli hoolitseda noorema eest, abistab ja juhendab teda. Nooremad lapsed aga võtavad eeskuju vanematelt lastelt nii käitumise kui ka kõne osas. Autorite sõnul pikendab see laste omavahelise suhtluse aega ja sagedust, kuna noorem laps soovib võimalikult kaua tegutseda koos endast vanemate lastega, keda ta näeb enda eeskujuna. Teiseks selgus läbi viidud uuringust, et liitrühmas oli laste omavaheline läbisaamine märgatavalt parem kui samaealiste laste rühmas. Autorid leidsid, et õpetajad võiksid lapsi ergutada võtma nõ suure õe/venna rolli ja õpetada väiksemat rühmakaaslast. Samuti võiks nooremaid lapsi julgustada abi küsima vanematelt lastelt, kes on kogenenumad. Antud mõtet kinnitab ka Kallery ja Loupidou (2016) uuring nelja Kreeka lasteaia liitrühma (5-liikmelised grupid, 4-5a ja 5-6a) lastest. Kaheetapilise (teine osa kaks aastat hiljem) uuringu tulemusel jõuti järeldusele, et liitrühmas vanem laps näeb nooremat last kui abivajajat, keda on vaja juhendada. Samal ajal võtab noorem laps vanemat last kui juhtijat ning abistajat.

Lapse sotsiaalset ja emotsionaalset arengut uurisid Alwi jt (2021) Pakistanis. Nad püstitasid kaks hüpoteesi: 1) liitrühmas käimine aitab lastel kiiremini õppida ja 2) sotsiaalse ja emotsionaalse arengu toetamine liitrühmas toob kaasa lapse paremad iseloomuomadused. Andmeid koguti intervjuuerides ühte direktorit ning küsitledes nelja asutuse liitrühma õpetajaid (N=40). Mõlemad hüpoteesid leidsid kinnitust. Selgus, et liitrühmas käivate laste õpijõudlus kasvab täiskasvanute hinnangul märgatavalt, st lapsed otsivad abi, küsivad küsimusi, arutlevad erinevate teemade üle. Uuring kinnitas, et nooremad lapsed õpivad käitumuslikke mustreid vanematelt lastelt. Kogemuste üle arutlemine, vanemate laste kuulamine jm annavad noorematele lastele paremad võimalused oma iseloomu arendamiseks.

Eelnevat kokku võttes võib järeldada, et õpetajad näevad erineval raskusastmel

tehtavat tööd liitrühmas väljakutset pakkuvana. Seevastu laste uurimisel on leitud, et nende kognitiivne, sotsiaalne ja emotsionaalne areng kiirem kui samaealiste laste rühmas käivatel lastel.

Liitrühmade paiknemine

Kohalikud omavalitsused (KOV) on Eestis 15 linna ja 64 valda. KOV ülesanne on juhtida kohalikku elu, lähtuvat omavalitsuse arengu või sealsete elanike vajadustest, huvidest. KOV peab mh pidama arvestust puudega inimeste üle ning korraldama nende õpetamist (Eesti Vabariigi haridusseadus, 1992), täites üldjuhul ka lasteaia pidaja ülesandeid. 2024. a. 1. jaanuari seisuga on Eestis 15 väikest KOV (sh alla 5000 elanikku): Loksa linn, Alutaguse vald, Narva-Jõesuu linn, Toila vald, Vormsi vald, Haljala vald, Kadrina vald, Kanepi vald, Kihnu vald, Saarde vald, Muhu vald, Ruhnu vald, Nõo vald, Antsla vald, Setomaa vald (Elanike arv kohalike..., 2024; Kohaliku omavalitsuse korralduse..., 1993).

Eestis on kolm suursaart (Saaremaa, Hiiumaa, Muhu) ning üle 2000 väikesaare, aastaringselt elab inimesi 16 väikesaarel ja laiul (Kihnu, Kassari, Vormsi, Prangli, Ruhnu, Piirisaar, Manija, Abruka, Kesselaid, Vilsandi, Naissaar, Väike-Pakri, Osmussaar, Kõinastu, Aegna ja Mohni). Lasteaiad on loodud üksnes Muhul (lasteaias on 61 last), Kihnul (14 last) ja Vormsil (7 last) (Haridussilm, 2024). Andmeid selle kohta, kus ülejäänud väikesaarte lapsed lasteaias käivad, leida ei õnnestunud.

Selleks, et toetada tuge vajava lapse toimetulekut oma kodukohas, on KOV ülesandeks korraldada kohalike asutuste, sh haridusasutuste ülalpidamist ning pakkuda muuhulgas sotsiaalabi- ja teenuseid (Kohaliku omavalitsuse korralduse..., 1993). Kihnu, Muhu ja Vormsi kodulehtedel (Kihnu vald, 2024; Muhu vald, 2024; Sotsiaalteenused, 2024) on välja toodud nimekiri kõikidest vallas pakutavatest sotsiaalteenustest (nt tugiisikuteenus, sotsiaaltransporditeenus, varjupaigateenus jm). Hariduse tugiteenuste kohta on lasteaedade õppekavades või tegevuskavas kirjeldatud tuge vajava lapsega seonduv (Liitrühm Mereperelapsed tegevuskava, 2023; Muhu lasteaia õppekava, 2021; Vormsi Lasteaed-Põhikooli lasteaia õppekava, 2019). Kasutatavad meetmed on erivajadustega laste märkamine ja erivajaduste välja selgitamine, vajadusel IAK koostamine, lisaspetsialistide või lasteaiaaväliste ekspertide kaasamine. Samuti võimaldatakse hankida vahendeid ja kirjandust, et toetada vasakukäelisi lapsi, lisamaterjale toetamiseks andekaid lapsi jm. Kõige selle juures tehakse koostööd nii lapsevanematega, tugispetsialistidega, vajadusel lasteaiaaväliste ekspertidega ja meditsiinitöötajatega. Kui piirkonnas on lapsi vähe, siis ei ole mõistlik moodustada mitut pisikest samaealiste laste rühma. Liitrühmad on niisugustes piirkondades

tavapärased. Samamoodi ei ole realistlik väikestes KOV-des erirühmade moodustamine. Tõenäolisemad valikud on sobitusrühmad, sh samaaegselt sobitus- ja liitrühm (1,5-7a laste rühmas käib ka koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel laps(i)).

Riigikontrolli (2020) audit Riigikogule “Hariduse tugiteenuste kättesaadavus” osutab, et tugispetsialistide arv on küll tõusnud, kuid sellest olenemata on jätkuv puudus nendest üle terve Eesti. Alushariduse ja lapsehoiu uuringu (Lang, Sandre, Kallaste & Sõmer, 2021) alusel oli EHISes märgitud 2019. aastal tugiteenuse vajadus umbes 27% lasteaialastel (1/4 vajasis eripedagoogi teenust, 3/4 logopeedi teenust). Paljudesse väiksematesse kohtadesse, sh väikesaartele on tugispetsialisti leida keeruline, mistõttu peab lapsevanem käima mandril või tellitakse kohapeale ühekordseid hindamisi. Väikesaartele tugispetsialisti teenuse korraldamine on vähese nõudluse tõttu kallis.

Õpetamine ja kaasamine liitrühmas

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008/2023) tuuakse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõtete hulgas kõige esimesena välja lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine. See tähendab, et last tuleks õpetada sellel arengutasemel, nagu ta parajasti on (nn arenguline vanus), mis ei pruugi olla sama, nagu tema kronoloogiline vanus osutab. Kui rühma on kaasatud erivajadustega lapsi, peab õpetaja arvestama sellega, et erivajadustega laps vajab rohkem tuge. Koostöös tugispetsialistidega hinnatakse esmalt, millised kohandused on põhjendatud (Kutsestandard, Õpetaja..., 2024).

Nilk ja Saul (2009) kirjeldavad, et õpetaja ülesandeks on liitrühmas luua keskkond, mis soodustab õppimist ning arengut. Olulisteks teguriteks seejuures on ruum, õppevara ning inimkeskkond.

Üheks elemendiks kohandamisel võiks autorite arvates olla õige mööbel ning selle paigutus. Näitena tuuakse välja madalad ning avatud riulid, kust laps saab iseseisvalt vajaminevad vahendid kätte ning hiljem need sinna ka tagasi panna. Mööbli erinev suurus on liitrühmas oluline arvestades erivanuselist koosseisu, st madalamad toolid-lauad väiksematele ja kõrgemad vanematele lastele. Mööbli paigutus aitab kaasa ka ruumi liigendamisele, et õppetegevusi ning mängu paremini korraldada. See aitab õpetajal paremini organiseerida tegevusi, kus üks vanuserühm tegeleb ühe tegevusega, samal ajal kui teine rühm tegeleb teisega.

Teiseks oluliseks teguriks toovad Nilk ja Saul (2009) välja õppevara kohandamise. Õppevara võiks olla selline, mis soodustaks lastel iseseisvat tegutsemist, st laps peaks vahendit kasutades sellega iseseisvalt toime tulema. Samas saab liitrühma õpetaja suunata

vanemaid lapsi õpetama nooremaid õppevahendite kasutamisel. Õppevahendite iseseisev kasutamise oskus liitrühmas tähendab, et mänguasjad ja õppevahendid peavad olema mõeldud eri vanuses lastele ning autorite soovitusel paigutatud iga ea kaupa eraldi.

Nilk ja Saul (2009) kirjeldavad õppe- ja kasvatustegevuse organiseerimisel liitrühmades rühmatööde olulisust. Variandid on: 1. Kogu rühm tegeleb üht liiki tegevusega. 2. Kogu rühm tegeleb ühte liiki tegevusega, kuid ülesande raskusaste on vanuseti erinev. 3. Tegevus on üheaegne, kuid nooremal ja vanemal alarühmal on see erinev. 4. Tegevus toimub ainult ühe alarühmaga.

Õppetegevuse käigus saab moodustada allrühmi vastavalt laste oskustele - see võimaldab erivajadustega lastel õppida vastavalt oma arengutasemele. Oluline on seejuures rühmapersonali omavaheline koostöö ja tööjaotus, koostöö tugispetsialisti(de)ga ja lapsevanematega. Õpetajad saavad toetada lapsi, kellel on rohkem tuge vaja ning võimalusel saab väiksemat gruppi jälgida ka õpetaja abi (Häidkind & Villems, 2014).

Saamel (2023) uuris lasteaia direktorite ja tugispetsialistide arusaama kaasamisest ning milline on nende roll selle rakendamisel. Intervjuud viidi läbi nelja lasteaia direktori ja nelja tugispetsialistiga. Tööst selgus, et kaasava hariduse raames kohandatakse keskkonda lisapersonali (tugiisik, abiõpetaja, tugispetsialist) kaasamisega. Samuti nimetab ta, et on võimalus luua juurde rühmi, et laste arv rühmas oleks väiksem.

Õppetööd planeerivad rühmale kui tervikule rühmaõpetajad, kellele erivajadustega laste arendamisel on toeks tugispetsialistid. Tugispetsialistid saavad oma tugiteenuse korraldada nii, et tegelevad erivajadustega lastega nii üks-ühele kui ka grupis. Teades rühmas käsitlusele tulevaid koduloolisi teemasid, saavad tugispetsialistid vajadusel teha erivajadustega lastega eeltööd ning juhendada neid paremini rühmas kaasa tegema (Häidkind & Villems, 2014).

Koostöö õpetajate ja eripedagoogi vahel

Hernandez (2013) toob aga välja kolm lähenemisviisi meeskonnatöök. Nendeks on 1) multidistsiplinaarne lähenemine, kus kõik lapsega töötavad spetsialistid hindavad ja arendavad last oma valdkonnast lähtuvalt; 2) interdistsiplinaarne lähenemine, kus oma ala spetsialistid hindavad last iseseisvalt, kuid hiljem arutledes tulemustest, töö planeerimisest ja selle rakendamisest; 3) transdistsiplinaarne lähenemine, kus spetsialistid, kaasates ka lapsevanemat, töötavad ühise meeskonnana nii hindamise, sekkumise planeerimise kui ka selle rakendamise osas. Lapse arendamise eest vastutavad kõik meeskonna osapooled jagades omavahel kogemusi ja teadmisi.

Karindi ja Tamm (2019), kes uurisid, missugune on koostöö tava- ja sobitusrühmade õpetajate ja eripedagoogi vahel, leidsid, et üldoskuste valdkondade arendamisel erivajadustega laste puhul peaksid eripedagoogid ja õpetajad tegema enam koostööd. Oluline on just õpetamise käigus tehtav koostöö, mis oli võrreldes sellele eelneva (hindamine) ja järgneva (kokkuvõtte) etapiga kõige kesisem. Tava- ja sobitusrühma õpetajad hindavad enda oskusi kõrgemaks eelkõige mänguuskuste arendamises ning vajaksid eripedagoogi poolt enim tuge laste tunnetus- ja õpioskuste arendamisel.

Vint ja Šuman (2021) uurisid, millised on kohandused õppe- ja kasvatustegevustes, mida õpetajad rakendavad kaasava hariduse raames oma rühmas ning kuivõrd eripedagoogiline nõustamine ja koolitus õpetajaid abistab. Uuriti kolme 4-5aastaste laste rühma ning ühte 6-7aastaste laste rühma. Tava- ja sobitusrühmade õpetajad kasutasid juba enne koolitusi erinevaid abistamisvõtteid (korralduse taasesitamine, valmisnäidise olemasolu, koostegevus täiskasvanuga). Samuti oli lastele kättesaadavaks tehtud erinevad õppevahendid ja mänguasjad, nähtaval kohal olid rühmareeglid. Kui eelnevalt osales õppetegevuses pigem terve rühm, siis peale koolitust ja nõustamist olid moodustatud väiksemad allrühmad. Lisaks said lapsed õppetegevuses rohkem ise vahenditega tegutseda, rühmareeglitele lisati pildid. Õpetajate hinnangul oli eripedagoogiline nõustamine toeks kaasava hariduse rakendamisel.

Tähepõllu (2022) magistritööst selgus, et koostööoskus on koolieelse lasteasutuse juhtide meelest eripedagoogide puhul üks olulisemaid oskusi. Küsitlusest selgus, et eripedagoogid hindavad, arendavad ja nõustavad valdkondades tunnetus- ja õpioskused ning keel ja kõne. Õpetajad vajavad eripedagoogide hinnangul nõustamist laste sotsiaalsete oskuste kujundamisel.

Et õpetajate ja eripedagoogide koostöö oleks tõhusam õpetamise etapil, saab kasutada Cook ja Friend (2010, viidatud Kivirand, Šuman, & Nelis, 2024 j) poolt kirjeldatud koostõise õpetamise mudeleid. Nendeks on 1) üks õpetab, teine assisteerib, 2) õppejaamades õpetamine, 3) paralleelne õpetamine, 4) allrühmade õpetamine, 5) meeskonnana õpetamine ja 6) üks õpetab, teine vaatleb. Koostõine õpetamine on kaasava hariduse rakendamisel väga oluline, sest võimaldab koordineeritult ja terviklikult panustada õppijate akadeemiliste ja sotsiaalsete tulemuste saavutamisse (Finkelstein *et al.*, 2021, viidatud Kivirand, Šuman, & Nelis, 2024 j). Õpetaja ja eripedagoogi koosõpetamisel võib kergesti juhtuda, et eripedagoog õpetab ainult erivajadustega lapsi ja õpetaja tegeleb ülejäänud rühmaga. See suurendab õpetajate soovimatust erivajadustega lapsi toetada ning nende eraldumist ülejäänud rühmast samas ruumis. Tuleb meeles pidada, et koostõise õpetamise kaudu peaks kaasama kogu

rühma ja eripedagoog võib võrdselt õpetada kõiki ruumis viibivaid õppijaid (Ghedin & Aquario, 2020, viidatud Malva, 2024 j).

Lellsaar (2024) uuris tugispetsialistide (N=8) ning sobitus- ja tavarühma õpetajate (N=6) omavahelist koostööd kaasava hariduse tingimustes. Uuringu käigus viidi läbi grupiintervjuud (vähemalt 2 tugispetsialisti ja 1 rühmaõpetaja samast asutusest) ning paluti vastata küsimustikule. Intervjuudest selgus, et koostöö õpetaja ja tugispetsialisti vahel algab õpetajast, kes lapse arengus kõrvalekallet märgates pöördub tugispetsialisti poole. Koostöövorme, mida kasutati oli mitmeid, nt lapse vaatlused ning sellele järgnev analüüs, toodi välja ümarlaudasid, ühel juhul ka perevestlusel osalemine, samuti toetati üksteist enne ja peale nõustamistegevusi. Täideti ühiselt märkamiste tabelit, IAK-d ning nõustati üksteist vastakuti. Uuringust selgus, et õpetajad ja tugispetsialistid on omavahelise koostööga rahul ning ootused teineteisele kattuvad mitmetes aspektides. Kõige enam ootavad tugispetsialistid, et õpetajad pöörduksid tihedamini oma abipalvega nende poole ning täidaksid korrektselt dokumentatsiooni. Õpetajad ootavad tugispetsialistilt abi, toetust, ja nõuandeid. Omavahelist koostööd mõjutab intervjuueeritavate sõnul ka konkreetse lapsevanema valmisolek koostööks.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Kaasava hariduse rakendamine on jätkuvalt väljakutse. Seda, et lasteaiaõpetajad peavad oma teadmisi ja oskusi erivajadustega laste õpetamiseks ja kaasamiseks ebapiisavateks, on näitatud erinevate uuringute (Zabeli & Gjelij, 2020; Toht, 2023) kaudu. Liitühmas töötavad õpetajad peavad õppetegevuste planeerimisel ja läbiviimisel arvestama samaaegselt erineva arengulise vanusega lastega (Nilk & Saul, 2008). Võiks arvata, et liitühma õpetajad saavad ka erivajadustega lastele õpetamise raskusastme muutmistega ning keskkonna kohandamisega paremini hakkama. Uurimisprobleem on, miks vajavad kaasava hariduse tingimustes liitühma õpetajad eripedagoogi tuge?

Töö eesmärgiks on välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes liit- ja aiarühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele.

Uuringuga otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Mille poolest erinevad liitühma õpetajate ootused eripedagoogi toele võrreldes aiarühma õpetajatega?
2. Millist toetust ootavad õpetajad eripedagoogilt seoses erivajadustega laste hindamise, õpetamise ja nõustamisega?
3. Milliste teemade kohta soovivad õpetajad eripedagoogile küsimusi esitada?

Metoodika

Valim

Uuringus oli katserühma moodustamise kriteeriumiks töötamine õpetajana eelistatult väikese valla lasteaia liitühmas. Liitühmana käsitleti selles uuringus rühma, kus on sõime- ja lasteaiaaegsed lapsed (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999/2023, § 6, lõige 4). Lõplik valim koosnes 12st liitühma õpetajast, kes töötasid seitsmes KOV-is, millest kolm kuuluvad väikeste KOV-ide hulka.

Kontrollühma moodustamise kriteeriumiks oli töötamine õpetajana lasteaia aiarühmas. Aiarühmana käsitleti selles uuringus rühma, kus on lasteaiaaegsed lapsed (3a ja vanemad). Andmed koguti 29 aiarühma õpetajalt, kes töötasid 20 KOV-is üle Eesti. Tabelis 2 on ülevaade küsimustiku täitnud õpetajate üldandmetest.

Tabel 2. Liitühma ja aiarühma õpetajate (N=41) üldandmed.

Näitajad		Liitühma õpetajad N=12	Aiarühma õpetajad N=29
Haridustase	Bakalaureusekraad	8	15
	Rakenduskõrgharidus	2	8
	Magistrikraad	1	4
	Keskeriharidus	1	2
Eripedagoogilised kompetentsid	Täiendkoolitusel	5	12
	Eriala õppides	5	7
	Puuduvad	2	8
	Ei oska öelda		2
Tööstaaz aastates	0-5		5
	6-15	7	8
	16-25	2	11
	26 või enam	3	5
Rühmade arv asutuses	1	3	
	2-3	3	4
	4-6	3	6
	7 või rohkem	3	19
Asutuses töötavad tugispetsialistid	eripedagoog	6	20
	logopeed	4	22
	tugispetsialist puudub	2	2
	kõneraviõpetaja	1	
	sotsiaalpedagoog		3
	mänguterapeut		2
	laste heaoluspetsialist		1

Õpetajate lõpetatud õppekavad suures osas olid otseselt seotud lasteaiaga, sh alushariduse pedagoog (-nõustaja) (24); viie õpetaja lõpetatud õppekavad olid sellised, mis on vähemal või suuremal määral seotud erivajadustega lastega (kaasav haridus, alushariduse pedagoog (sobitus- ja erirühma suund), koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses keskkonnas, sobitusrühma õpetaja ja eesti keel kui teine keel). Veel märgiti sagedamini õppekavasid, mis on seotud koolitööga, sh noorsootöö, klassiõpetaja, inglise keele õpetaja (3). Märgiti ka sotsiaaltöö õppekavasid (2). Tugispetsialistidest, kes asutuses töötavad, märgiti enam ära eripedagooge (liitrühmas rohkem) ja logopeede (aiarühmas rohkem). Rühmad, kus õpetajad töötasid, olid erinevas vanusevahemikus lastele (vt tabel 3). Koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel käisid ühes liitrühmas ning 15 aiarühmas.

Tabel 3. Liitrühmades ja aiarühmades käivad lapsed.

Liitrühmad			Aiarühmad		
vanusevahemik aastates	rühmade arv (mitmes asutuses on tugispetsialist olemas)	mitmes rühmas on KVNМ* soovitusel laps/lapsed	vanusevahemik aastates	rühmade arv (mitmes asutuses on tugispetsialist olemas)	mitmes rühmas on KVNМ* soovitusel laps/lapsed
1,5-5	2 (1)		5-6	6 (6)	3
2-7	2 (2)		4-5	5 (5)	1
1,5-4	1 (1)		4-7	5 (4)	4
1,5-6	1 (1)		3-5	3 (3)	1
1,5-7	3 (3)		4-6	3 (3)	1
2-5	1 (1)		3-4	2 (2)	1
2-8	1 (1)	1	5-7	2 (2)	2
2,5-7	1		6-7	2 (2)	1
			3-7	1 (1)	1

Märkused: * - koolivälise nõustamismeeskond

Õpetajad märkasid õppeaasta jooksul lastel mitmeid erivajaduste liikide tunnuseid (vt tabel 4). Märkida sai loetelus mitu tunnust ning erinevate laste kohta. Kõige levinumaks osutusid lastel liitrühma õpetajate (N=11) hinnangul kõneprobleemid ning aiarühma õpetajate (N=29) hinnangul emotsionaalsed ja käitumisraskused.

Tabel 4. Märgatud erivajaduste liikide tunnused.

Märgatud erivajaduste liikide tunnused	Liitühma õpetajad N=12	Aiarühma õpetajad N=29
kõneprobleemid	11	26
emotsionaalsed ja käitumisraskused	10	29
autismispektrihäired	7	13
muukeelsus	6	19
andekus	4	6
intellektipuu	2	6
nägemispuue	1	
muu (toitumishäire)		1
kuulmispuue		1
füüsilised erivajadused		2

Andmekogumine

Andmekogumismeetodiks valiti struktureeritud küsitlus. Liitühma õpetajate küsimustik koostati tuginedes eelnevatele uurimistöödele (Karindi & Tamm, 2019; Ledis, 2019; Tähepõld, 2022; Vint & Šuman, 2021). Küsimustik (vt lisa 1) jagunes kolmeks osaks. Esimene osa keskendus nii õpetajate kui ka lasteasutuse taustaandmetele, nt õpetajate töökogemus, laste vanus rühmas, rühmade arv asutuses jm (10 küsimust). Küsimustiku teine osa puudutas eripedagoogi toe vajaduse hindamist (4 küsimust) ning kolmas osa erivajadustega laste kaasamist liitühmadesse (5 küsimust). Vastamisel paluti õpetajatel valida neile sobiv vastusevariant või täita vastuselahter oma sõnadega.

Küsimustiku piloteerimine toimus 3. aprillil 2023. a., mille järgselt küsimusi parandati. Küsimustikku täitis väikese KOV lasteaia liitühma õpetaja. Piloteerija tõi välja kaks ettepanekut, mille alusel täiendati küsimustiku 1. osa küsimuse nr 3 sõnastust. Juurde lisati selgitus, mida tähendavad eripedagoogilised kompetentsid. Et sisulisi muudatusi küsimustikus ei tehtud, otsustati piloteerija vastuseid ka järgnevas uurimuses arvestada.

Aiarühma õpetajate jaoks küsimustikku muudeti (oktoobris 2024. a.): sõnastati ümber kaaskiri, sh pöörduiti aiarühma õpetaja poole ning täpsustati aiarühma mõistet; selgitus küsimustiku 1. osa küsimuses nr 3 (mida tähendavad eripedagoogiliseid kompetentsid) eemaldati; küsimustes asendati sõna “liitühm” sõnaga “aiarühm” ja õppeaasta “2023/24” asendati õppeaastaga “2024/25”.

Küsimustik edastati väikeste KOV (N=10) liitühma õpetajatele (kui asutuse kodulehel oli kontakt) või asutuse juhtidele (N=20) Google Formsi keskkonnas

elektroonilisel teel 9. aprillil 2023. a. Kaaskiri liitühma õpetajatele on lisanud 2. Küsimustiku kohta saadeti meeldetuletus samadele kontaktidele 16. ja 20. aprillil. Vähesel vastajate arvul (N=2) tõttu valimit laiendati, saates küsimustikku ka pisut suurematesse (5400 elanikuga) KOV lasteaedadesse. Laiendamise järgselt lisandus 9 vastajat. Küsimustikule vastasid kokku 11 liitühma õpetajat.

Aiarühmade õpetajate küsimustik edastati 17. nov 2024. a. aiarühma õpetajatele (4-5 lasteaeda) igast maakonnast üle Eesti juhusliku valiku alusel (kontakti olemasolul kodulehel) või asutuse juhtidele (N=110) Google Forms'i keskkonnas elektroonilisel teel. Kaaskiri aiarühma õpetajatele on lisanud 3. Küsimustiku kohta saadeti meeldetuletus samadele kontaktidele 23. novembril. Küsimustikule vastasid kokku 32 õpetajat.

Vastuste alusel ilmnes vajadus liit- ja aiarühmade küsimustikke katse- ja kontrollrühmade vahel ümber tõsta. Liitühma õpetajate küsimustikust tõsteti ümber kolme õpetaja vastused. Aiarihmade õpetajate küsimustiku puhul tõsteti ümber nelja õpetaja vastused ning eemaldati kahe õpetaja vastused (ühel juhul oli tegemist sõimerühmaga ja teisel juhul oli laste vanusevahemik märkimata). Kokku analüüsiti 12 liitühma ja 29 aiarühma õpetaja vastuseid.

Uuringus on lähtunud eetikanõuetest, st küsimustikule vastamine oli vabatahtlik ning saadud andmeid ei seostata vastajate nimede ega töökohtadega. Tulemusi kasutatakse ainult selles magistritöös ning andmed kustutatakse pärast töö kaitsmist.

Andmeanalüüs

Küsitluste teel saadud andmed sisestati programmi MS Excel, kus alustati andmeanalüüsi. Võttes arvesse uurimisküsimusi, analüüsiti andmeid kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeanalüüsi meetodeid kasutades. Üldandmed eraldati ja kvantitatiivsete andmete puhul koostati tabelid, mis kajastasid õpetajate hinnangut (vastuseid/valikuid) eripedagoogi poolt pakutava toe järele erinevates aspektides.

Kvalitatiivsete andmete (vabad/avatud vastused) analüüsimiseks kasutati induktiivset sisuanalüüsi, kus saadud andmete korduval lugemisel moodustati sobivad koodid. Kodeerimisi viidi töö autori poolt läbi kolmel korral, misjärel täpsustati koodide sõnastust. Saadud koodid ühendati suurematesse kategooriatesse. Koodid ja kategooriad liitühmade õpetajate vastustest on välja toodud lisanud 4.

Tulemused

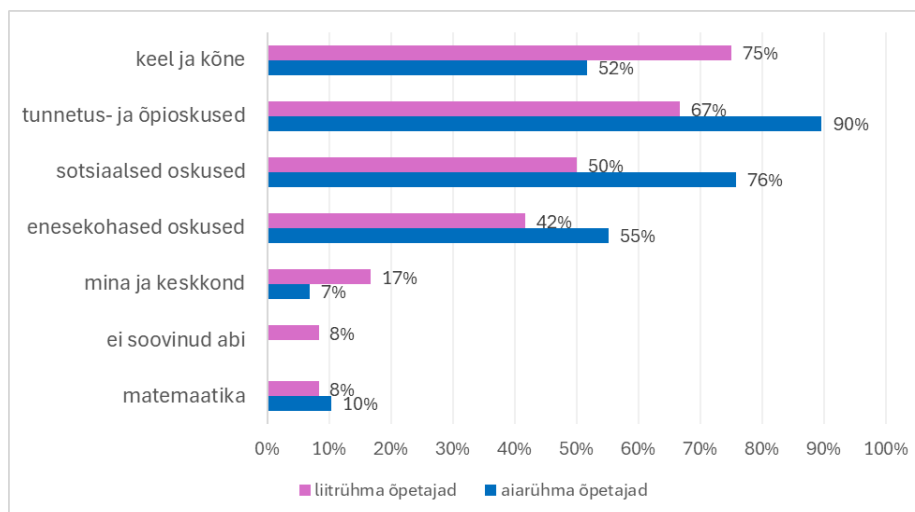
Antud uurimistööga püüti välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes liitühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele. Tulemused on esitatud uurimisküsimuste kaupa: liit- ja aiarühmade õpetajate vastuseid analüüsitakse võimaluse korral eraldi.

Liit- ja aiarühmade õpetajate ootused eripedagoogile

Esimeseks uurimisküsimuseks oli: *Mille poolest erinevad liitühma õpetajate ootused eripedagoogi toele võrreldes aiarühma õpetajatega?*

Nii liit- kui ka aiarühmade õpetajatelt uuriti, millistes õppe- ja kasvatustegevuste ning üldoskuste valdkondades neil enda hinnangul eripedagoogi tuge vaja läheb. Tulemused on esitatud joonisel 1. Selgus, et liitühma õpetajad (75 %) soovivad kõige enam eripedagoogi abi valdkonnas keel ja kõne, aiarühma õpetajad (90 %) aga lapse tunnetus- ja õpioskuste ning seejärel (76 %) sotsiaalsete oskuste valdkonnas. Ligikaudu pooled kummastki õpetajaterühmast ootavad eripedagoogi tuge ka enesekohaste oskuste valdkonnas (aiarühma õpetajad rohkem).

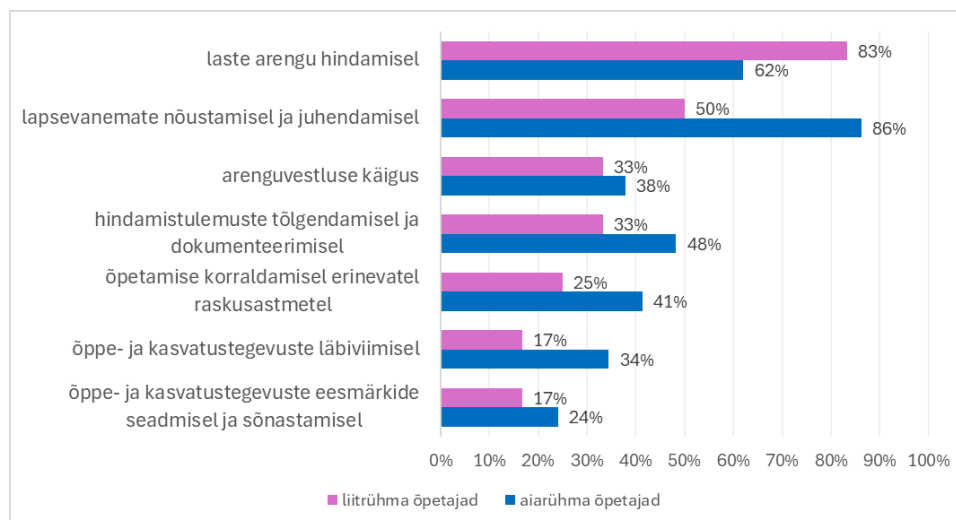
Joonis 1. Õppe- ja kasvatustegevuse ning üldoskuste valdkonnad, kus nähti toetuse vajadust

Märkused: liitühma õpetajad (N=12); aiarühma õpetajad (N=29)

Töösad, milles õpetajatel enda hinnangul eripedagoogi tuge kõige enam vaja läheb, olid laste arengu hindamine (83 % liitühma õpetajad) ning lapsevanemate nõustamine ja juhendamine (86 % aiarühma õpetajad). Joonisel 2 on näha, et üldiselt hindasid alateemade kaupa eripedagoogi toe vajadust suuremaks aiarühmade õpetajad.

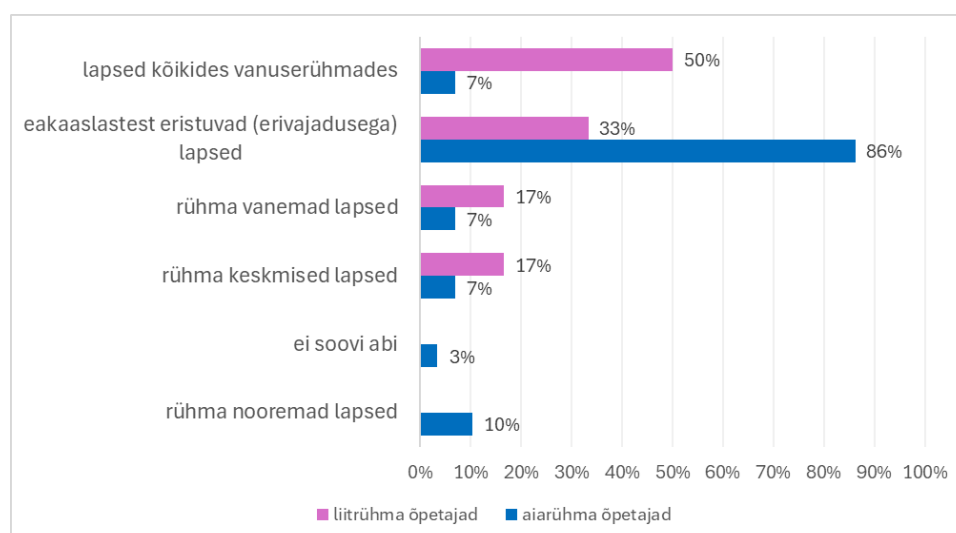
Joonis 2. Töösad, kus õpetajate arvates oleks vaja abi

Märkused: liitrühma õpetajad (N=12); aiarühma õpetajad (N=29)

Küsimusele, milliste rühmas käivate laste osas soovisite (oleksite soovinud õppeaasta jooksul) eripedagoogi abi, vastasid pooled küsitluses osalenud liitrühma õpetajad, et vajavad kõige enam abi kõikides vanuserühmades olevate laste osas, järgnes vastus, et 33% vajab abi eakaaslastest eristuvate lastega seoses. Aiarühmade õpetajad (86%) tõid välja, et vajavad eripedagoogi toetust just eakaaslastest eristuvate laste puhul (vt joonis 3).

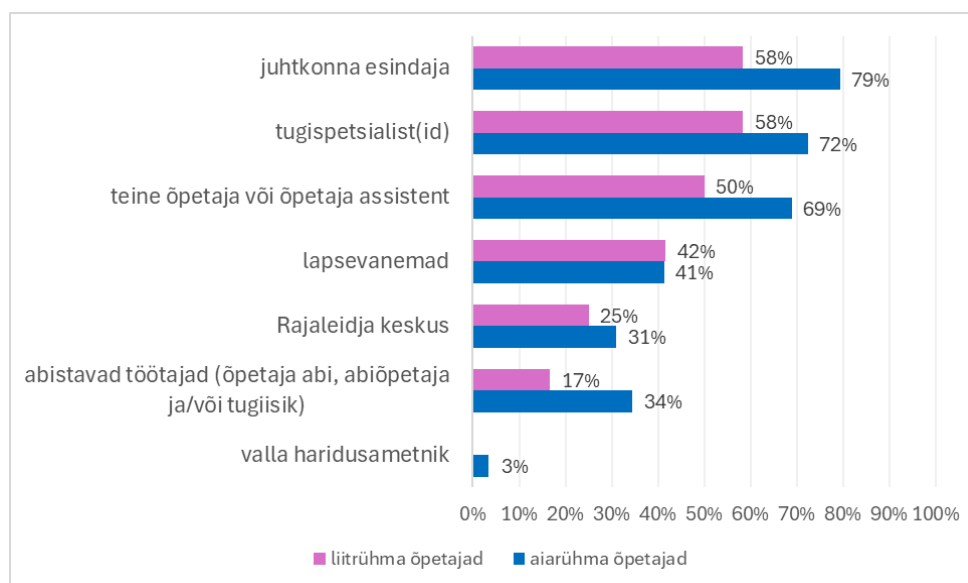
Joonis 3. Lapsed, kelle osas õpetajad vajavad eripedagoogi tuge

Märkused: liitrühma õpetajad, N=12; aiarühma õpetajad, N=29

Enamik nii liitrühma (N=7, 58%) kui ka aiarühma õpetajad (N=23, 79%) vastasid, et on pöördunud õpetamisel abi saamiseks kõigepealt juhtkonna esindaja poole. Sageduselt järgmisena nimetati, et pöörduti abi saamiseks (võimalusel) tugispetsialisti(de) poole ning ka teise õpetaja või õpetaja assistendi poole. Andmeid visualiseerib joonis 4. On näha, et inimeste järgnevus, kelle poole abi saamiseks pööratakse, on kahe rühmaliigi puhul sarnane. Selgemalt eristub, et aiarühmade õpetajad pöörduvad enda väitel liitrühma õpetajatest enam abistavate töötajate poole.

Joonis 4. Pöördumine abi saamiseks

Märkused: liitrühma õpetajad, N=12; aiarühma õpetajad, n=29

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele selgus, et liitrühma ja aiarühma õpetajad ootavad eripedagoogi tuge eriti valdkondades keel ja kõne ning tunnetus- ja õpioskused. Erinevused ilmnesid tööülesannetega seoses: liitrühma õpetajad leidsid, et nad vajavad eripedagoogi abi kõige enam laste arengu hindamisel, aiarühma õpetajad seevastu lapsevanemate nõustamisel ja juhendamisel. Liitrühma õpetajad vastasid, et nad vajavad tuge kõikides vanustes olevate laste osas, aiarühma õpetajad ootavad eripedagoogi toetust just eakaaslastest eristuvate laste puhul.

Eripedagoogi toetus seoses kaasatud erivajadustega lastega

Teiseks uurimisküsimuseks oli: *Millist toetust ootavad õpetajad eripedagoogilt seoses erivajadustega laste hindamise, õpetamise ja nõustamisega?*

Eripedagoogi poolt pakutava toe vajadust paluti hinnata nendel õpetajatel, kellel on olnud kogemus rühma kaasatud erivajadustega lapsega (ehk lapsega, kellele on kooliväline nõustamismeeskond andnud soovitus- või erirühmas). Niisugune laps õppis ühe liitrühma õpetaja rühmas ning 15 aiarühma õpetaja rühmas. Neil õpetajatel (N=16) paluti hinnata eripedagoogi poolt pakutava toe vajadust kolmes töösas: 1) lapse arengu hindamine 2) õppetöö läbiviimine, 3) lastevanemate nõustamine. Lisaks paluti anda hinnang koostööle eripedagoogiga. Küsimustele said õpetajad vastata vabas vormis, vastustest tuletati koodid ning koodidest moodustusi kategooriad (vt lisa 4).

Lapse arengu hindamise puhul tekkis kokku viis kategooriat, kus liitrühma õpetaja ja aiarühma õpetajad eripedagoogi tuge ootavad: hindamise protsess, hindamisvahendid, erivajaduse märkamine, hindamistulemused ning erivajaduse määratlemine. Aiarühma õpetajad vastasid, et vajavad eripedagoogi tuge kõige enam hindamise protsessis ning hindamisvahendite valikul. Näiteks kategooria *hindamise protsess* all vastati: “Ootan et koostöös eripedagoogiga saaks läbiviia arengu hindamist.”, “Hindamise tulemuste lugemisel ja järelduste tegemisel”. Liitrühma õpetaja vajab samuti abi hindamise protsessis, aga lisaks ka erivajaduse määratlemisel.

Õppetöö läbiviimisel tekkis kuus kategooriat, kus vastanud õpetajad tuge soovisid: õpetaja juhendamine, tugiteenuste pakkumine, dokumentatsiooni koostamine, õppe kohandamine, rühma õppetegevuses osalemine, õppetegevuse kavandamine. Aiarühma õpetajad soovisid kõige enam tuge juhendamisel. Kategooria *õpetaja juhendamine* all vastati: “Nõuandeid, kuidas toimida kui osa rühmas olevatest lastest on võimelised keskenduma 3-5min, aga ülejäänud lapsed juba kuni 30min. Et kuidas ennast laste vahel jagan, kui puuduvad tugiisikud ja erivajadusega lapsi on rohkem, kui üks.” Liitrühma õpetaja vajab juhendamist eesmärkide seadmisel. Veel soovis liitrühma õpetaja tugiteenuste pakkumist, sõnades: “Erivajadusega laps vajab 1-1 le õpetamist”, samuti tuge rühma õppetegevuses osalemise näol.

Nõustamisega seoses moodustus neli kategooriat, milles eripedagoogi toetust oodatakse - nendeks on selgitused lapsevanemale, juhised õpetajale, juhised lapsevanemale ning järelevalve. Kõige enam soovisid õpetajad eripedagoogilt juhiseid, näiteks: “Tihti on

erivajadusega lapsel pisut keerulisemad vanemad, eripedagoog oskab paremini olukorda vanematele selgitada ja tal on ka paremad teadmised, mida vanemale edasi anda, et ka ise lapsega tegeleda.” Vastanud õpetajatest vaid paar soovisid, et eripedagoog oleks neile toeks lapsevanema nõustamisel. Liitühma õpetaja märkis, et ootab, et eripedagoog oleks temale abiks lapsevanemale juhiste selgitamisel ning järelvalves, öeldes: „Kokkulepete sõlmimine, konkreetsete tegevuste loetlemine, mida vanem saab lapsega teha. Järjepidevuse kontrollimine (et kokkulepped peaks).“

Õpetajatel (N=16) paluti küsimustikus anda ka hinnang 5-palli süsteemis (1-ei ole üldse nõus kuni 5-nõustun täielikult) koostöö olulisusele eripedagoogiga liitühmas ja samaealiste laste rühmas (vt tabel 5). Väitega “Õpetaja koostöö eripedagoogiga on liitühmas olulisem kui samaealiste laste rühmas” nõustus (4-olen nõus) vastanud liitühma õpetaja, kes lisas: “Liitühma õpetaja peab suutma planeerida tegevusi kõikidele vanusegruppidele ja neid korraga läbi viia. Samaealiste rühmas planeerib õpetaja vähem tegevusi, nõrgemad ja tugevamad eristuvad kohe. Teistest eristuvaid lapsi on kergem märgata.”

Tabel 5. Aiarühma õpetajate nõustumine väitega “Õpetaja koostöö eripedagoogiga on liitühmas olulisem kui samaealiste laste rühmas”

<i>Hinnangud</i>	<i>Õpetajate arv</i>	<i>% õpetajatest, kes vastasid</i>
1- ei ole üldse nõus	5	33
2 - ei ole nõus	0	0
3 - neutraalne	3	20
4 - olen nõus	2	13
5 - olen täielikult nõus	3	20
Hinnanguta	2	13
Kokku	15	100

Aiarühma õpetajad (33%) aga enamasti ei olnud üldse nõus antud väitega, üks õpetaja põhjendas järgmiselt: “ka aiarühmas on erineva vanusega lapsed. Samavanuseliste laste hulgas võib olla ka teistest paar aastat arengust maas laps. Vanus ei ole määrav!” Neutraalseks jäid 20% õpetajatest, näiteks põhjendati: “Oleneb rühmast ning sellest millise erivajadusega on tegemist. Sageli on erivajadusega laps arengutase oluliselt madalam eakohasest arengutasemega lapsest. Kui rühmas on niigi erivanusega lapsed, siis õpetaja saab erivajadusega lapse tõsta nooremate laste (eakohase tegevuse) gruppi.” Oli ka vastuseid (13%), kus numbrilise hinnangu asemel ainult selgitati oma seisukohta. Näiteks tegi õpetaja seda nii: “Arvan, et nii liitühmas kui aiarühmas on eripedagoogi töö oluline. Liitühmas on

õpetajal võib-olla raskem seetõttu, et on erinevas vanuses lapsi ja kui on ka erivajadustega lapsi siis igasugune lisaabi võib olla vajalik. Oleneb lapse erivajadusest.”

Vastusena teisele uurimisküsimusele selgus, et eripedagoogilt oodatakse õpetaja toetamist hindamise protsessis; õppetöö läbiviimisel oodatakse juhiseid, kuidas kõige paremini last abistada ning nõustamisel soovitakse, et tugispetsialist oleks probleemi selgitaja rollis. Koostööd õpetaja ja eripedagoogi vahel pidasid mõlema rühma õpetajad tähtsaks. Ühest küljest hinnati eripedagoogiga koostööd liitrühmas olulisemaks õpetaja suurema töökoormuse tõttu, teisest küljest aga leiti, et ka aiarühmades käib erivajadustega lapsi, mistõttu on ka aiarühmas koostöö eripedagoogiga oluline.

Õpetajate küsimused eripedagoogile

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli: *Milliste teemade kohta soovivad õpetajad õppeaasta jooksul eripedagoogile küsimusi esitada?*

Sellele küsimusele vastas üks liitrühma õpetaja ning 15 aiarühma õpetajat, kelle sõnul oli neil rühmas koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel laps(i). Kokku esitati 20 küsimust.

Kõikide õpetajate vastuseid analüüsiti koos (vt lisa 4). Moodustus viis kategooriat: kaasamine, õpetamine, selgitused lapsevanemale, eripedagoogi töökorraldus ja dokumentatsiooni täitmine.

Enim küsimusi sõnastati mõlema rühmaliigi õpetajate poolt kaasamise teemal. Näiteks küsiti: „Kaasav haridus on õige tee, aga kuidas seda teostada, kui puudub füüsiline ja materiaalne resurss? Lapsel on määratud puue, aga kohalikus omavalitsuses ei ole sobitusrühma, tugisikuid ei jagu, laste arv rühmas suur.“ (Liitrühm) “Kuidas kaasata erivajadusega laste grupitegevusse, kui tal puudub selleks otsene huvi, aga see on sotsiaalsete oskuste arendamiseks vajalik?” (Aiarühm). Õpetajad on ka murelikud, et tavaarenguga lapsed võivad jääda tähelepanuta. Üks aiarühma õpetaja selgitas: “Kuidas aidata tavalapsi sellises olukorras, kui erivajadusega laps rühmas korraldab miskit? Tihtipeale lähebki õpetajana kogu aeg selle erilise lapse peale aga tavalapsed ju kannatavad samamoodi ja see ei ole nende suhtes aus.” Vähem küsimusi esitati eripedagoogi töökorralduse kohta: “Mis on eripedagoogi töö lasteaias?” (Aiarühm) ja dokumentatsiooni koostamise kohta: “Kas ilma nõustamiskomisjoni soovituseta lapsele, kellel tegelikult on mahajäävus, peab tegema IAK?”. Üks aiarühma õpetaja küsimusi ei esitanud, vaid tõi esile jätkuva probleemi, lisades: “(...) vajatakse oluliselt rohkem eripedagooge”.

Kolmanda uurimisküsimuse vastusena selgus, et enim küsimusi eripedagoogile sõnastati mõlemas rühmaliigi õpetajate poolt erivajadustega laste kaasamise teemal,

sealhulgas kuidas rakendada kaasavat haridust nii ressursi puudumise puhul, aga ka siis, kui laps ise ei soovi tegevustes osaleda. Küsimuste rohkus osutab, et arutada soovivad õpetajad eripedagoogiga nii väärtuste (kaasav haridus, hariduse kvaliteet) kui ka igapäevatöö erinevate osade (õpetamine, koostöö lapsevanematega, töökorraldus) üle.

Arutelu

Liitühmades õpivad koos sõime- ja lasteaiarühma-ealised lapsed; niisuguseid rühmi moodustatakse sagedamini väikestes valdades, kuhu on ühtlasi keeruline tugispetsialiste leida. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes liit- ja aiarühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele. Sõnastati kolm uurimisküsimust ja viidi läbi küsitlus liit- ning aiarühma õpetajate (N=41) seas.

Varasemad uuringud (Karindi & Tamm, 2019, Lellsaar, 2024) on keskendunud rohkem sobitus- ja tavarühma õpetajate hinnangute võrdlusele. Liitühma õpetajate ootuste ja vajaduste kohta on tehtud uuringuid vähe. Esimese uurimisküsimuse: *Mille poolest erinevad liitühma õpetajate ootused eripedagoogi toele võrreldes aiarühma õpetajatega?* vastusena selgus, et nii liit- kui ka aiarühma õpetajad ootavad eripedagoogi tuge õppe- ja kasvatustegevuse ning üldoskuste valdkondades, kuid rõhuasetus on neil erinev. Kõige rohkem liitühma õpetajaid ootab eripedagoogi tuge keele ja kõne valdkonnas. Liitühma õpetajad on ka märkinud, et õppeaasta jooksul on nad kõneprobleemidega lapsi kõige sagedamini märganud, sedasama on leidnud üleriiklikus uuringus ka Silm jt (2024). Seevastu enim aiarühma õpetajaid ootab eripedagoogi tuge tunnetus- ja õpioskuste valdkonnas. Õpetajate ebakindlusele tunnetus- ja õpioskuste valdkonnas viitavad ka tava- ja sobitusrühma õpetajad Karindi ja Tamme (2019) uuringus, kes hindasid oma teadmisi selles valdkonnas kõige madalamaks. Tähepõld (2022) leidis, et eripedagoogide hinnangul vajavad õpetajad nõustamist ka sotsiaalsete oskuste valdkonnas, mis leidis kinnitust ka käesolevas uuringus.

Erinevused kahe õpetajate grupi vahel ilmnisid ka tööosades: liitühma õpetajad ootavad et, eripedagoog oleks neile kõige enam toeks erivajadustega lapse arengu hindamisel; aiarühma õpetajad aga lapsevanemate nõustamisel. Hindamisvahendite valik on rühmaõpetaja ja/või tugispetsialisti ülesanne, samas kui hindamismeetodid sätestab asutus oma õppekavas (Koolieelse lasteasutuse..., 2008). Erivajadustega laste hindamisele sobilike vahendite puudusele on viidanud ka Kosovo õpetajad (Zabeli & Gjelaj, 2020). Liitühmades käivad sageli sama perekonna erinevas vanuses lapsed, mistõttu lapsevanemate hulk, kellega õpetajal on vaja koostööd teha, võib olla väiksem kui aiarühmades. Tõenäoliselt on väikestes KOVides inimesed ka omavahel tuttavamad ning suhtlus tihedam, mis nõustamist soodustab.

Uuringust selgus mõnevõrra ootamatult, et pooled liitühma õpetajad vajavad enda hinnangul eripedagoogi tuge kõikides vanustes olevate laste osas ning 1/3 vastanutest üksnes eakaaslastest eristuvate laste osas. 86% aiarühma õpetajatest ootavad eripedagoogi tuge aga

just nimelt eakaaslastest eristuvate lastega seoses. Kutsestandardis (2024) on välja toodud, et õpetaja märkab hariduslikke erivajadusi ning õpetab last lähtudes tema eripäradest, mis tähendab, et tavarühma (sh liit- ja aiarühma) õpetaja peab hakkama saama ka eakaaslastest eristuvate, veelgi enam tavaarenguga lastega. Liitühma õpetajate poolt märgitud abivajadus tundub viitavat õpetajakoolituse vähesele efektiivsusele (alateema: kuidas õpetada koos erinevas vanuses lapsi). Kuigi liitühma õpetajad rakendavad raskusastme varieerimist igapäevaselt (Nilk & Saul, 2008), ei pruugi nad teadvustada, et erivajadustega laste puhul tuleks sedasama teha. “Arengulise vanuse” mõiste ja sellega arvestamine võib olla liitühma õpetajatele võõras või pole nad seda oma töös teadvustanud. Teine võimalus on, et õpetajate kokkupuude erivajadustega lastega on väikestes KOVides (ainult 1 liitühmas oli koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel laps) on vähene, mistõttu õpetaja võib tunda ebakindlust, mida sellises olukorras ette võtta. Lapse arendamise juures on aga väga oluline meeskonnatöö ja oskus küsida abi. Uurimistöö tõi välja, et mõlema rühma õpetajad pöörduvad abi saamiseks kõige sagedamini juhtkonna esindaja poole. Tugispetsialistid seevastu ootavad, et õpetajad pöörduksid nende poole rohkem (Lellsaar, 2024). 2025. a. sügisel rakenduv alusharidusseadus (2024) toob lasteaedadesse tugiteenuste koordineerijad, kes mh õpetajaid nõustama ja juhendama peavad.

Õpetaja tööosad lastega tegelemisel jagunevad laias laastus kolmeks: lapse arengu hindamine, tema arendamine ning lapsevanemate nõustamine. Teise uurimisküsimuse *Millist toetust ootavad liitühma õpetajad eripedagoogilt seoses erivajadustega laste hindamise, õpetamise ja nõustamisega?* vastusena selgus, et nii hindamise, õpetamise kui ka nõustamise juures on eripedagoogi toetus õpetajate poolt igati oodatud. Lellsaare (2024) töö põhjal peavad eripedagoogid õpetajate pädevusi laste hindamisel kõrgeks. Samas antud uuring näitas, et eripedagoogi abi hindamisel on siiski vajalik. Hindamise etapis sooviti enim abi hindamise läbiviimisel, sh ootasid seda nii liitühma õpetaja kui ka aiarühma õpetajad. Hindamise etapis peakski õpetajate ja tugispetsialistide vaheline koostöö olema tihe (Karindi & Tamm, 2019).

Uuringu tulemustest selgus, et õppetöö läbiviimisel oodati, et eripedagoog annaks juhiseid, kuidas erivajadustega last õpetada ning millele laste juhendamisel tähelepanu pöörata. Ühest küljest võiks ju arvata, et õpetajatel on kutsestandardis nimetatud kompetentsid olemas, sh on nad valmis töötama mh ka erivajadustega lastega. Samas on lähtumine iga lapse õpetamisel tema võimetest ja eripäradest, jätkuvalt väljakutseks. Ka varasemad uuringud toovad esile, et õpetaja vajab erivajadustega lastega tegelemisel spetsialisti tuge (Riigikontroll, 2020; Toht, 2023). Karindi ja Tamm (2019) kinnitavad, et

õpetamisel võiks osapooled rohkem koostööd teha, kuna see on kõige kesisem võrreldes hindamise ja nõustamisega.

Nõustamise valdkonnas selgus uuringust, et enim soovitakse eripedagoogi toetust olukorra selgitamisel lapsevanematele. Ka Lellsaare (2024) uuringus ilmnnes rühmaõpetajate ootus, et raskemate vestluste algataja võiks olla eripedagoog. Õpetajad on seisukohal, et tugispetsialist oskab probleemi vanemale mõistvamalt selgitada. Kutsestandardis (Kutsestandard. Õpetaja..., 2024) on välja aga toodud, et õpetaja loob vanemaga usaldusliku suhte ning annab tagasisidet lapse arengust. Siin ehk võib õpetajatel olla liiga laialdane ettekujutus eripedagoogi tööst. Eripedagoog saab olla õpetajale toeks, nt valmistab eelnevalt õpetaja vestluseks ette, kuid ei peaks mistahes olukorras lapsevanema nõustamisel õpetaja rolli üle võtma. Õpetajatelt uuriti ka, milline on nende hinnang koostöö olulisusele eripedagoogiga. Et *liitühmas on õpetaja koostöö eripedagoogiga olulisem kui aiarühmas*, oli ainus liitühma õpetaja, kelle rühmas õppis koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel laps, nõus. Aiarühma õpetajad tõid aga välja, et see ei ole oluline, millise rühmaliigiga on tegu, sest ka aiarühmas võib erivajadustega lapsi olla. Siinses uuringus toodigi enamiku õpetajate poolt välja, et rühmades on nad märganud lastel sagedamini kõne- ja käitumisprobleeme.

Selleks, et saada rohkem aimu, milliseid teadmisi või juhiseid õpetajad eripedagoogilt ootavad püsitati kolmas uurimisküsimus *Milliste teemade kohta soovivad liitühma õpetajad õppeaasta jooksul eripedagoogile küsimusi esitada?* Nii liitühma õpetaja kui ka aiarühma õpetajad soovivad eripedagoogile rohkesti küsimusi esitada kaasamise teemal. Nimelt soovitakse rohkem infot selle kohta, kuidas kaasamist rakendada erinevates situatsioonides, sh ressursi puudusel või kui laps ei soovi õppetöös kaasa teha. Õpetajate ebakindlusele kaasamisel viitavad ka mitmed teised uuringud (Ledis, 2019; Riigikontroll, 2020). Kuigi õpetajad kaasavat haridust rakendavad, näevad nad, et neil on puudu teadmistest erivajaduste spetsiifika osas (Toht, 2023). Seepärast võiks eripedagoogid korraldada tihedamini nõustamisi või koolitusi kolleegidele, kus antakse ülevaade sagedamini esinevate erivajaduste olemusest ning arutletakse õpetajate murede üle, mis puudutavad erivajadustega lapsi. Nii Tartu kui ka Tallinna ülikoolides on avatud eraldi õppekavad (Kaasav haridus, s.a.-a, Kaasav haridus, s.a.-b) nn kaasava hariduse spetsialistide ettevalmistamiseks, kuid ei ole teada, millistes rollides vilistlased lasteaedades tegutsevad. Eelmist mõtet toetavad ka Sanlon jt (2022), kes tõid esile, et õpetajate suhtumist kaasamisse parandaksid koolitused kaasamise teemal. Koolituste ja nõustamise kombinatsiooni kirjeldasid täpsemalt oma töös Vint ja

Šuman (2021). Edasist uurimist vajaks, kuivõrd eripedagoogidel on valmisolekut ja pädevusi anda õpetajatele juhiseid erivajadustega laste kaasamiseks rühmatingimustes.

Magistritöö üheks piiranguks on valimi väiksus, mille tõttu ei saa teha üldistusi populatsiooni ulatuses. Samuti on piiranguks küsimuste esitamise ebatäpsust, kuna selgus, et mitmed vastanud õpetajad ei paigutunud valimisse ootuspäraselt ning neid tuli analüüsil ümber tõsta. Uuriija kogemused seoses andmete analüüsiga olid vähesed, mis koos raskustega valimi moodustamisel tõi kaasa viivituse magistritöö valmimisel.

Saadud tulemused võiksid kasulikud olla nii õpetajatele, kes saavad mõtiskleda enda analoogsete kogemuste üle ning vajaduse üle koostööks eripedagoogiga. Mõtlemisainet on siin ka lasteasutuse juhtidele, tugiteenuste koordineerijatele, kes saavad asutuse tasandil meeskonnatööd efektiivsemalt korraldada. Veel võiks tulemused olla huvipakkuvad õpetajakoolituse õppejõududele, kes kaasamise ja diferentseerimise võimalusi tulevastele lasteaiaõpetajatele ning nõustamist eripedagoogidele õpetavad.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Maria-Aleksandra Paikla

/allkirjastatud digitaalselt/

Kuupäev:

Kasutatud allikad

Agency position on inclusive education systems. (2023). European Agency for Special Needs and Inclusive Education.

<https://www.european-agency.org/about-us/who-we-are/agency-position-inclusive-education-systems>

Alusharidusseadus (2024). *Riigi Teataja I 09.01.2025, 1.*

<https://www.riigiteataja.ee/akt/109012025001>

Alwi, S. K. K., Zaman, Z., Ghaffar, R. B., Tabasum, S., & Hasan, S. W. (2021). Multi-Age Grouping In A Montessori Classroom Effects Positively On A Child's Social And Emotional Development. *Multicultural Education*, 7(4).

<http://ijdri.com/me/wp-content/uploads/2021/04/18.pdf>

Eesti vabariigi haridusseadus (1992). *Riigi Teataja I 1992, 12, 192.*

<https://www.riigiteataja.ee/akt/968165?leiaKehtiv>

Eesti Vabariigi Põhiseadus (1992). *Riigi Teataja 1992, 26, 22.*

<https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv>

Elanike arv kohalike omavalitsuste kaupa. (2024). <https://www.elvl.ee/elanike-arv#item-2>

Ertürk-Kara, H. G. (2018). Primary and kindergarten teachers' opinions on mixed age grouping education. *Journal of Theoretical Educational Science*, 11(2), 279-295.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/438051>

Haridussilm. (2023). *Tugispetsialistide andmed.*

<https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/tugispetsialistid>

Haridussilm. (2024). *Alusharidus.*

<https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/oppetasemed/alusharidus/lapsed-ja-lasteaiad>

Haridus- ja Teadusministeerium. (2023). *Tulemusaruande analüütiline lisa 2023.*

https://hm.ee/sites/default/files/documents/2024-09/TA_anal%C3%BC%C3%BCtiline_lisa_2023.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. (2024, 12. det). Riigikogu võttis vastu alusharidusseaduse. *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2024/12/riigikogu-vottis-vastu-alusharidusseaduse/>

Hernandez, S. J. (2013). Collaboration in Special Education: Its History, Evolution, and Critical Factors Necessary for Successful Implementation. *Online submission*, 3(6), 480-498. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED544122.pdf>

Häidkind, P., Villems, K. (2014). Hindamine, arengukeskkonna kohandamine ja õppe-kasvatustegevus. Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., Peterson, T. (Toim.) *Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele* (lk 35-41). <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:293521>

Kaasav haridus. (2023). Külastatud aadressil: <https://harno.ee/kaasav-haridus>

Kaasav haridus. (s.a.-a). <https://www.tlu.ee/hti/kaasav-haridus>

Kaasav haridus (s.a.-b). <https://ut.ee/et/oppekavad/kaasav-haridus>

Kallery, M., & Loupidou, T. (2016). Learning science in small multi-age groups: the role of age composition. *International Journal of Science Education*, 38(9), 1570-1590.

Karindi, K., & Tamm, R. (2019). *Lasteaiaõpetajate ja eripedagoogi koostöö erivajadustega laste üldoskuste arengu toetamisel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/63283>

Kihnu vald. (2024). <https://kihnu.ee/et/uldinfo>

Kivirand, T., Šuman, C., & Nelis, P. (2024). Kaasav hariduskorraldus rühma- või klassiruumi praktikas. Ä. Leijen (toim), *Kaasav haridus* (lk 87-111). Tartu Ülikooli Kirjastus. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/2f48c2d1-3aac-4f72-b83c-25a83339cb90/content>

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. (1993). *Riigi Teataja I*, 1993, 37, 558. <https://www.riigiteataja.ee/akt/1048161?leiaKehtiv>

Koolieelse lasteasutuse pedagoogide kvalifikatsiooninõuded (2002). *Riigi Teataja I*, 2002, 96, 1486. <https://www.riigiteataja.ee/akt/103092013036?leiaKehtiv>

Koolieelse lasteasutuse personali miinimumkoosseis (2015). *Riigi Teataja I*, 23.09.2015, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/123092015001>

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I*, 2008, 23, 152.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>

Koolieelse lasteasutuse seadus (1999). *Riigi Teataja I* 1999, 27, 387.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006?leiaKehtiv>

Kutsestandard. Eripedagoog, tase 7 (2024).

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11205094>

Kutsestandard. Õpetaja, tase 7 (2024).

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11334391>

Kuustemäe, K. (2017, 10. okt). Eesti liitklassiõpetajate kogukond ehk ELõK! Mis see on?

Õpetajate Leht.

<https://opleht.ee/2017/10/eesti-liitklassiõpetajate-kogukond-ehk-elok-mis-see-on/>

Lang, A., Sandre, S-L., Kallaste, E., & Sõmer, M. (2021). Lasteaedade personal ja

tugiteenused. *Alushariduse ja lapsehoiu uuring*.

https://centar.ee/failid/alushariduse_raport/

Ledis, K. (2019). *Lasteaiaõpetajate hinnangud enda kompetentsile erivajadustega laste*

arendamisel. [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/65151>

Lellsaar, K. (2024). *Tugispetsialistide ja õpetajate koostöö kaasava alushariduse tingimustes*.

[magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/95385>

Liitühm Mereperelapsed tegevuskava 2023/24 (2023).

<https://kihnu.ee/documents/5492060/38626859/Lasteaia+tegevuskava+23-24.pdf/6e71558c-5b44-43dd-ac96-76d5a2d4998d>

Lõbu, Kristi. (2010). *Liitklassi tunnimudelid*. [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace

<http://hdl.handle.net/10062/16620>

Malva, L. (2024). Erivajadustega õppijate kaasamine lasteaias ja koolis. P. Häidkind, & P.

Soodla (toim), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine*,

hindamine ja õpetamine. Õpik kõrgkoolidele (lk 124-153). Tartu Ülikooli Kirjastus.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/098de9d1-840b-49bb-b3af-eff1c6e7c581/content>

Muhu vald. (2024). <https://www.muhu.ee/sotsiaalteenused>

Muhu lasteaia õppekava (2021). <https://lasteaed.muhu.ee/dokumendid/>

Nelis, P., & Pedaste, M. (2020). Kaasava hariduse mudel alushariduse kontekstis: süstemaatiline kirjandusülevaade. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.06>

Nilk, A., & Saul, H. (2009). Liitühm. E. Kulderknup (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus* (lk 33-42).

https://oppekava.ee/wp-content/uploads/2015/07/Oppekorraldus_Alusharidus.pdf

Poldre, A. (2019). Liitklass ei ole koll. *Õpetajate Leht*.

<https://opleht.ee/2019/10/liitklass-ei-ole-koll/>

Riigikontroll (2020). Hariduse tugiteenuste kättesaadavus. Kas lapsed saavad hariduse omandamisel lasteaias ja koolis vajalikke tugiteenuseid?

<https://www.riigikontroll.ee/Suhtedavalikkusega/Pressiteated/tabid/168/ItemId/1306/View/Docs/amid/557/language/et-EE/Default.aspx>

Saamel, S. (2023). *Lasteaia direktorite ja tugispetsialistide arusaam kaasavast haridusest ja selle rakendamise ning oma rollist kaasava hariduse rakendamisel.*

[bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/91469>

Sarapuu, M., & Viidu, L. (2022). *Kaasav haridus tavakooli liitklassides* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/83512>

Scanlon, G., Radeva, S., Pitsia, V., Maguire, C., & Nikolaeva, S. (2022). Attitudes of teachers in Bulgarian kindergartens towards inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 112. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103650>

Silm, G., Lepp, L., Kivirand, T., Leijen, Ä., Pedaste, M., Nelis, P., Rikanson, L., Sild, A., & Kutti, A. (2024). *Kaasava hariduskorralduse tõhusus üldhariduses 2023. Uuringu lõppraport*. Tartu Ülikool. Haridusteaduste Instituut.

<https://hm.ee/sites/default/files/documents/2024-09/Kaasava%20hariduskorralduse%2>

0t%C3%B5husus%20%C3%BCldhariduses%202023%20L%C3%95PPRAPORT_0.pdf

Sotsiaalteenused. (2024). <https://vormsi.ee/elu-vormsil/sotsiaalhoolekanne/sotsiaalteenused/>

Suur, S. (2015, 30.aprill). Uued suunad ja algatused alushariduses. *Õpetajate Leht*.
<https://dea.digar.ee/?a=d&d=opetajateleht20150430.2.12.1&srpos=169&e=-----et-25-opetajateleht-151--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-eripedagoog----->

Sõukand, E. (2017). Eripedagoogi kui tugispetsialisti töösad ja dokumentatsioon tavalasteaias. *Eripedagoogika 53, Alusharidus*, 8-15.
<https://dea.digar.ee/?a=is&oid=JVeripedag201710&type=staticpdf&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Zabeli, N., & Gjelaj, M. (2020). Preschool teacher's awareness, attitudes and challenges towards inclusive early childhood education: A qualitative study. *Cogent Education*, 7(1), 1791560.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2020.1791560>

Toht, A. (2023). *Kaasava hariduse rakendamine ja lasteaiaõpetajate tegevused kõikide laste kaasamisel tavarühmas ühe lasteaia näitel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://hdl.handle.net/10062/91475>

Trull, S. (2024). Uuendatud õpetajate kutsestandardid tulevad varasemast lihtsamad.
<https://www.kutsekoda.ee/uuendatud-opetajate-kutsestandardid-tulevad-varasemast-lihtsamad/>

Tähepõld, K. (2022). *Lasteaia eripedagoogide tööülesanded kutsestandardi alusel, dokumentatsiooni põhjal ja eripedagoogide hinnangul*. [magistritöö, Tartu Ülikool].
<http://hdl.handle.net/10062/83425>

Viigand, M., Arov, K., Lember, A. (2016). Õpetaja kui võtmeisik kaasavas koolis (Ridala Põhikool). *Eripedagoogika 49, Kaasav kool*, 29-36.

Vint, K., & Šuman, C. (2021). *Kaasav ja kvaliteetne haridus lasteaiarühmas: eripedagoogiline tugi õpetajatele*. [magistritöö, Tartu Ülikool].
<http://hdl.handle.net/10062/73338>

Vormsi Lasteaed-Põhikooli lasteaia õppekava (2019).

https://vormsi.edu.ee/sites/vormsi.edu.ee/files/2025-04/vlp_lasteaia_oppekava.pdf

Wu, J., Lin, W., & Ni, L. (2022). Peer Interaction Patterns in Mixed-Age and Same-Age Chinese Kindergarten Classrooms: An Observation-based Analysis. *Early Education and Development*, 33(3), 541-553.

<https://www-tandfonline-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1080/10409289.2021.1909262?needAccess=true>

Lisad

Lisa 1. Küsimustik õpetajatele

KÜSIMUSTIK LASTEAIA LIITRÜHMA* ÕPETAJATELE

Juhised küsimustiku täitjale:

Küsimustik koosneb kolmest osast:

- 1) õpetaja ja lasteaia taustandmed,
- 2) eripedagoogi toe vajadus,
- 3) erivajadustega laste kaasamine liitühma*.

Vastamisel palun märkige Teile sobiv vastusevariant või täitke vastuse lahter. Küsimustikule vastamiseks kulub kuni 25-30 min.

I) Küsimused vastaja ja lasteaia kohta.

1. Mis on Teie kõrgeim lõpetatud haridustase?

- doktorikraad
- magistrikraad
- bakalaureusekraad
- keskeriharidus
- rakenduskõrgharidus
- muu

2. Millise õppekava olete seoses lasteaiaõpetaja tööga lõpetanud?

3. Eripedagoogilised kompetentsid, mida praegu nõutakse sobitus- ja erirühmas töötavatelt õpetajatelt, on kirjeldatud Õpetaja, tase 6 kutsestandardis (vt B. 2.7. *Hariduslike erivajadustega õppija toetamine*). Järgmises kutsestandardi versioonis (2025-2029) võib see muutuda kohustuslikuks kompetentsiks.

<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824210> *

Milline on Teie praegune ettevalmistus töötamiseks muuhulgas erivajadustega lastega?

- eripedagoogilised kompetentsid omandasin eriala õppides
- eripedagoogilised kompetentsid omandasin täiendkoolitusel

- eripedagoogilised kompetentsid puuduvad
- ei oska öelda

4. Milline on Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana?

- 0-1 aastat
- 2-5 aastat
- 6-15 aastat
- 16-25 aastat
- 26+ aastat

5. Millise kohaliku omavalitsuse lasteaias töötate?

6. Mitu rühma on Teie koolieelses lasteasutuses?

- 1 rühm
- 2-3 rühma
- 4-6 rühma
- 7 või rohkem rühma

7. Millises vanusevahemikus on lapsed praegu Teie rühmas?-.....aastat.

8. Milliste erivajaduste liikide tunnuseid olete oma rühma lastel sel õppeaastal märganud?

- emotsionaalsed ja käitumiskeskused
- füüsilised erivajadused
- intellektipuue
- nägemispuue
- kuulmispuue
- autismispektri häired
- kõneprobleemid
- muukeelsus
- andekus
- ei ole märganud erivajadustele viitavaid tunnuseid

muu

9. Kas Teie rühmas käib praegu koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel lapsi?

jah

ei

ei oska öelda

10. Millised tugispetsialistid lasteaias töötavad või on teenus asutusse sel õppeaastal tellitud?

logopeed

eripedagoog

muu

ei oska öelda

II Eripedagoogi toetuse vajadus liitrühmas*. Järgnevate küsimuste puhul palun mõelge ainult 2023/24*. õa. kogemuse peale.

1. Kelle poole pöördusite, kui seoses liitrühmas* õpetamisega abi vajasite?

teine õpetaja või õpetaja assistent

lapsevanemad

õpetajat abistavad töötajad (õpetaja abi, abiõpetaja ja/või tugiisik)

tugispetsialist(id)

juhtkonna esindaja

Rajaleidja keskus

valla haridusametnik

ei vajanud abi

2. Millistes õppekava valdkondades soovisite (oleksite soovinud) eripedagoogi poolset nõu ja abi?
- mina ja keskkond
 - kunst
 - matemaatika
 - keel ja kõne
 - mänguoskused
 - enesekohased oskused
 - sotsiaalsed oskused
 - tunnetus- ja õpioskused
 - ei soovinud abi
3. Milliste rühmas käivate laste osas soovisite (oleksite soovinud) eripedagoogi abi?
- rühma nooremad lapsed
 - rühma keskmised lapsed
 - rühma vanemad lapsed
 - lapsed kõikides vanuserühmades
 - eakaaslastest eristuvad (erivajadustega) lapsed
 - ei soovinud abi
4. Millistes tööosades näete/nägite vajadust eripedagoogi poole pöörduda liitühmas*?
- laste arengu hindamisel
 - hindamistulemuste tõlgendamisel ja dokumenteerimisel
 - õppe- ja kasvatustegevuste planeerimisel
 - õppe- ja kasvatustegevuste eesmärkide seadmisel ja sõnastamisel
 - õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel
 - õpetamise korraldamisel erinevatel raskusastmetel
 - lapsevanemate nõustamisel ja juhendamisel
 - arenguestluste käigus
 - eripedagoogi abi ei ole vaja

III Erivajadustega laste kaasamine liitühma*. Palun vastake järgmistele küsimustele ainult siis, kui Teil on olemas kogemus liitühma* kaasatud erivajadustega lapsega (laps, kelle kohta on koolivälise nõustamismeeskond andnud soovitus- või erirühmas).

1. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt erivajadustega lapse arengu hindamise juures?
2. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt õppetöö läbiviimise juures, et see oleks jõukohane ka erivajadustega lapsele?
3. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt erivajadustega laste vanemate nõustamise juures?
4. Õpetaja koostöö eripedagoogiga on liitühmas olulisem kui samaealiste laste rühmas. Kuidas see väide Teile tundub? Palun vastake 1- ei ole üldse nõus kuni 5 nõustun täielikult. Põhjendage!
5. Millised oleks 2 küsimust, mida soovite esitada eripedagoogile seoses erivajadustega laste kaasamisega liitühmadesse*?

Suur tänu!

Märkused: * - Aiarühma küsitluses sõnastatud teisiti, sh *liitühm* asendatud *aiarühm*; õppeaasta 2023/24 asendatud 2024/25; küsimustiku esimese osa kolmandalt küsimuselt eemaldatud täpsustus kutsestandardi kohta.

Lisa 2. Kaaskiri liitühma õpetajale

Lugupeetud liitühma õpetaja!

Olen Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistriõppekava lõpetav tudeng Maria-Aleksandra Paikla.

Magistritöö raames keskendun lasteaia liitühmadele. Minu uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes lasteaia liitühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele. Liitühmi on rohkem väikestes kohalikes omavalitsustes ja saartel, kus on eripedagooge töö pigem vähe ja ka teenuse tellimine on keerukas.

Küsimustikule vastates aitate kaasa liitühma õpetajate seisukohtade välja selgitamisele seoses eakaaslastest eristuvate laste õpetamisega. Uurimuse tulemused on kasulikud nii õpetajate kui eripedagoogide väljaõppe arendamisel, samuti võiksid huvi pakkuda ametnikele, kes kaasava hariduskorraldusega tegelevad.

Küsitluse tulemusi kasutan ainult oma magistritöös, vastajate ja töökohtade andmeid ei avalikustata. Palun täitke küsimustik 18. aprilliks (saadan meeldetuletuse kõikidele 16. aprill).

Hea meelega vastan Teie küsimustele magistritöö kohta!

Lugupidamisega,

Maria-Aleksandra Paikla

kontakt:

Juhendaja Pille Häidkind, eripedagoogika lektor, Tartu Ülikool

kontakt: pille.haidkind@ut.ee

Lisa 3. Kaaskiri aiarühma õpetajale

Lugupeetud aiarühma õpetaja!

Olen Tartu Ülikooli eripedagoogika ja logopeedia magistriõppekava lõpetav tudeng Maria-Aleksandra Paikla.

Minu uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, milline on kaasava hariduse tingimustes lasteaia liitühma õpetajate hinnangul nende vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele võrreldes aiarühma õpetajatega.

Aiarühmad on need, kus koos õpivad: 1) kolme- kuni kuueaastased lapsed; ja 2) kuue- kuni seitsmeaastased lapsed ja lapsed, kelle koolikohustuse täitmise alustamine on edasi lükatud (KELS, 1999, §6, lg 3).

Uurimuse tulemused on kasulikud nii õpetajate kui eripedagoogide väljaõppe arendamisel, samuti võiksid huvi pakkuda ametnikele, kes kaasava hariduskorraldusega tegelevad.

Küsitluse tulemusi kasutan ainult oma magistritöös, vastajate ja töökohtade äratundmist võimaldavaid andmeid magistritöös ei avalikustata. Palun täitke küsimustik **30. novembriks** (saadan meeldetuletuse kõikidele **23. novembril**).

Hea meelega vastan Teie küsimustele magistritöö kohta!

Lugupidamisega,

Maria-Aleksandra Paikla

kontakt:

Juhendaja Pille Häidkind, eripedagoogika lektor, Tartu Ülikool

kontakt: pille.haidkind@ut.ee

Lisa 4. Näited koodidest ja kategooriatest*Õpetajate vastused N=16***4.1. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt erivajaduste lapse arengu hindamise juures?**

Kategooria	Kood	Õpetaja (kood)	Täenduslike üksuste näited
Hindamise protsess	Hindamine	Õ7* Õ23 Õ26 Õ27	<i>"(...) lapse arengu hindamine (...)"</i> <i>"Soovitused"</i> <i>"Ootan et koostöös eripedagoogiga saaks läbiviia arengu hindamist."</i> <i>"Kooli küpsuse hindamisel (...)"</i>
Hindamisvahendid	Vahendid	Õ17 Õ18 Õ29	<i>"Igasugust tuge, et mida hindamisel aluseks võtta (...)"</i> <i>"Milliste vahenditega on erivajadusega lapse arengut kõige efektiivsem hinnata."</i>
Erivajaduse märkamine	Märkamine	Õ1 Õ9	<i>"(...) kui just mõnes kohas teist arvamust, et kas tõlgendan märgatut õigesti"</i> <i>"Spetsialisti vaadet - kas märkan ise samu kõrvalekaldeid"</i>
Hindamistulemused	Tõlgendamine	Õ16	<i>"Hindamise tulemuste lugemisel ja järelduste tegemisel"</i>
Erivajaduse määratlemine	Määratlus	Õ7*	<i>"Erivajaduse määratlemine (...)"</i>

*Märkus: * - liitrihma õpetaja vastus*

4.2. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt õppetöö läbiviimise juures, et see oleks jõukohane ka erivajadustega lapsele?

Kategooria	Kood	Õpetaja (kood)	Tähenduslike üksuste näited
Õpetaja juhendamine	Juhised	Õ13 Õ15 Õ16 Õ18 Õ23	“Kuidas õpetada laps ise hakkama saama, et ta ei vajaks pidevalt täiskasvanud juhendajat enda kõrvale.” “(…) Eripedagoog pakub mõnikord variante, mida proovida” “Juhendied, nippe (…)” “Nõuanded, millele juhendamise juures tähelepanu pöörata” “Soovitused”
	Eesmärgid	Õ7* Õ9	“/.../ eesmärkide seadmine” “Kuidas seada eesmärgid nii, et need oleksid erivajadusest tulenevalt saavutatavad?”
Tugiteenuse pakkumine	Individaalsed/ grupi tegevused erivaj lastele	Õ7* Õ1 Õ15 Õ25 Õ29	“Erivajadusega laps vajab 1-1 le õpetamist.” “vajaksin abi lapsega ind tegevuses, milleks aega tihti napib. Üks-ühele aega erivajadusega lapsega töötamiseks rühmaõpetajal ei ole.” “Eripedagoog (..) jälgib oma osa IAK-st ja teeb sellest lähtuvalt individaalseid tegevusi. Eripedagoog pakub mõnikord variante, mida proovida”
Dokumentatsiooni koostamine	Dokumendid	Õ15 Õ17 Õ19 Õ29	“Koostöös eripedagoogiga on lapsele avatud IAK (..).” “(…) kuidas dokumenteerida märkamisi individaalse arenduskava koostamiseks, kui lapsega ei saa üldse kontakti.” “Individaalse õppekava /ainekava/ käitumiskava/ koostamine. (..)”
Õppe kohandamine	Kohandused	Õ16 Õ17	“(…) kohanduste tegemist” “Nõuandeid, kuidas toimida kui osa rühmas olevatest lastest on võimelised keskendumisele 3-5min, aga ülejäänud lapsed juba kuni 30min. Et kuidas ennast laste vahel jagan, kui puuduvad tugiisikud ja erivajadusega lapsi on rohkem, kui üks.”
Rühma õppetegevuses osalemine	Tugi rühmas	Õ7* Õ26	“Puudu jääb lisa käte- ja silmapaarist (..).” “Ootan et eripedagoog tuleks rühma ja oleks toeks erivajadusega lapsele õppetegevuste ajal.”
Õppetegevuse kavandamine	Õppematerjal	Õ27	“Mõnda head mõtet või linki, mida saan lugeda ja oma töös kasutada.”
	Õppemetoodika	Õ29	“(…) Õppemetoodikate valik. (..)”

Märkus: * - liitühikuga õpetaja vastus

4.3. Millist tuge õpetajana ootate eripedagoogilt erivajadustega laste vanemate nõustamise juures?

Kategooria	Kood	Õpetaja (kood)	Tähenduslike üksuste näited
Selgitused lapsevanemale	Selgitus	Õ1	<p>“(…) eripedagoog oskab paremini olukorda vanematele selgitada ja tal on ka paremad teadmised, mida vanemale edasi anda, et ka ise lapsega tegeleda.”</p> <p>“Vanem kuulaks ka spetsialisti arvamust kui on selleks vajadust”</p> <p>“Märgatud erisustest rääkimine, Rajaleidjasse suunamine”</p> <p>“Meie märkamiste selgitamistel vanematele, tihti võetaksegi kuulda ainult spetsialisti soovitusi ja nõuandeid, mitte rühmaõpetaja omi.”</p> <p>“kaasata kõiki osapooli, eriped võiks selgitada läbiviidava töö sisulist poolt, mida ja kuidas tehakse”</p> <p>“Kuna õpetajad ei tea, Rajaleidja soovitustega laste dokumentidest mitte midagi, siis ei saa õpetajad lapsevanemaid nõustada ja suunata. (...)”</p> <p>“Ootan et eripedagoog aitaks lapsevanemale rääkida, mis probleemid lapsel on ja juhendaks vanemaid koostöös lasteaiaga probleeme lahendama”</p> <p>“Võib osaleda soovi korral arengu vestlusel ja anda edasi omapoolsed mõtted.”</p> <p>“(…) Eripedagoog kirjeldab last individuaalses tegevuses ja testide tulemusi ning soovitab rajaleidja poole pöördumist.”</p> <p>“Koostöös eripedagoogiga on (...) läbi viidud arenguvestlus ja nõustatud lapsevanemat.”</p> <p>“Lapse eripäradest tingitud arenguliste vajaduste selgitamist”</p>
		Õ2	
		Õ3	
		Õ17	
		Õ18	
		Õ19	
		Õ26	
		Õ27	
		Õ15	
		Õ16	
		Juhised õpetajale	
Juhised lapsevanemale	Tegevused kodus	Õ7* Õ29	<p>“Kokkulepete sõlmimine, konkreetsete tegevuste loetlemine, mida vanem saab lapsega teha (...).”</p> <p>“Lapse arengu toetamine kodus. Millised on need tegevused, mida erivajadusega lapsega vanemad saavad kodus lapse arengut toetavalt igapäevaselt teha. (...)”</p>
Järelevalve	Kontroll	Õ7*	“(…) Järjepidevuse kontrollimine (et kokkulepped peaks).”

Märkus: * - liitühma õpetaja vastus

4.4. Millised oleksid kaks küsimust, mida eripedagoogilt küsida?

Kategooria	Kood	Õpetaja (kood)	Täenduslike üksuste näited
Kaasamine	Erivaj laps rühmas	Õ7*	<p>„Kaasav haridus on õige tee, aga kuidas seda teostada, kui puudub füüsiline ja materiaalne ressurss? Lapsel on määratud puue, aga kohalikus omavalitsuses ei ole sobitusrühma, tugiisikuid ei jagu, laste arv rühmas suur.“</p> <p>„Kas pean leidma viisi iga lapse kaasamiseks igasse tegevusse? (Kui laps soovib tegevust kõrvalt jälgida kaasa tegemise asemel)“</p> <p>“Kuidas kaasata emotsionaalselt ebastabiilset 4-5-aastast last, kes ei soovi ühistevusse (nt hommikuringi, sööma, õue) tulla, karjub või häälitseb, viskab teiste laste pihta asju ja püüab igal võimalusel ära joosta?”</p> <p>“Kuidas kaasta, kui rühmas on erivanusega muukeelsed lapsed ning nendest rohkem kui üks on erivajadusega laps ja puuduvad tugiisikud.”</p> <p>“Kuidas kaasata efektiivsemalt erivajadusega last õuesõppel? Kui selline õppemeetod lapsele/lastele üldse ei sobi?”</p>
		Õ9	
		Õ15	
		Õ16	
		Õ17	
		Õ19	
		Õ29	
	Tavaarenguga laps rühmas	Õ18	
		Õ23	
		Õ26	
		Õ29	
Õpetamine	Õpetamismeetodid	Õ19	<p>“Kuidas motiveerida erivajadusega laps paremini käituma? (lööb teisi lapsi põhjusteta, kuna kodus tema vanem vend käitub temaga nii. Lapsevanem aga probleemi ei näe).</p> <p>“Kuidas saavutada rühmas harmooniat kui rühmas on käitumis ja emotsionaalsete probleemidega laps?”</p>
		Õ26	
		Õ27	
Selgitused lapsevanemale	Lapsevanema mure	Õ9	<p>“Kuidas selgitada erisusi rühmas käivate tavaarenguga laste vanematele? (Kui tekivad murekohad, kas nende lapsega ikka jõutakse tegeleda, probleemsed käitumised jne)</p> <p>“Kuidas vastata lapsevanemale, kes tunneb muret, et erivajadusega laps saab rühmas rohkem tähelepanu kui tema mitte erivajadusega laps? (laps: "Õpetaja peab koguaeg olema "selle" lapse kõrval").”</p>
		Õ29	
Eripedagoogi töökorraldus	Töö lasteaias	Õ1	<p>“Meie töökorraldusest lähtudes - miks eripedagoog tegeleb ainult vanematega ja mitte lastega?</p> <p>Mis on eripedagoogi töö lasteaias?”</p>
Dokumentatsiooni täitmine	IAK	Õ15	<p>Kas ilma nõustamiskomisjoni soovituseta lapsele, kellel tegelikult on mahajäävus, peab tegema IAK?</p>

Märkus: * - liitrühma õpetaja hinnang

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maria-Aleksandra Paikla

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Liitühma õpetajate vajadus eripedagoogi poolt pakutava toe järele”, mille juhendaja on Pille Häidkind, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Maria-Aleksandra Paikla

21.05.2025